

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Michal Kuk

Legal Design

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.

Katedra politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 20.12.2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 140 113 znaků, včetně mezer.

— Michal Kuk

V Praze dne 20.12.2018

Děkuji panu JUDr. Mgr. Michalu Urbanovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce za značnou trpělivost a důvěru v průběhu zdlouhavého vypracovávání této práce.

Obsah

Úvod	1
1 Východiska	4
1.1 <i>Proactive Law</i>	4
1.2 <i>Behavioral Law and Economics</i>	7
1.3 <i>Obecná psychologie</i>	10
1.4 <i>Plain Language</i>	13
1.5 <i>Legal Technology</i>	16
2 Legal Design	19
2.1 <i>Design</i>	20
2.2 <i>Mindsety</i>	24
2.3 <i>Design Thinking</i>	28
2.4 <i>Proces</i>	29
2.5 <i>Metody</i>	33
2.5.1 <i>Persona</i>	33
2.5.2 <i>Customer Journey</i>	35
2.5.3 <i>Five Why's</i>	36
2.5.4 <i>Stakeholder map</i>	36
2.6 <i>Visual Thinking</i>	38
3 Aplikace	40
3.1 <i>Dokumenty</i>	41
3.1.1 <i>Vizualizace</i>	43
3.1.2 <i>Typografie</i>	50
3.1.3 <i>Business to business smlouvy</i>	56
3.1.4 <i>Privacy policy</i>	60
3.1.5 <i>Příklad: Předvolání k soudu</i>	67
3.2 <i>Access to Justice</i>	70
3.3 <i>Vzdělávání</i>	75
Závěr	80
Seznam zdrojů	a
Abstrakt	i
Abstract	j

Úvod¹

Právníci si dlouho drželi svoji separátní pozici a úlohu. Advokát je člověk, kterého klient osloví s právním problémem a dostane se mu právního řešení. Popřípadě sdělení, že právní řešení neexistuje. Zdá se však, že takto osamělá hodnota do budoucna nemusí být postačující a advokáti budou muset hledat způsoby, jak do svých výstupů přidat ještě další hodnotu. V rámci praxe velkých advokátních kanceláří je takový problém možné již nějaký čas pozorovat. Poskytovat mimo právní služby ještě poradenství v rámci jiných oborů je již poměrně běžné. Spíše těžko se pak hledá přesvědčivý důvod, proč by se takový problém neměl rozšířit i do dalších právních oborů.

“legal work is increasingly becoming a job description within another business rather than a distinct business or line of business“²

Právní praxe je tak postaveno před situací, na kterou není zcela zvyklá. Totiž Vymýšlet nové věci. Právo je z podstaty obor konzervativní, což má svůj prostý důvod v tom, že přináší jistotu. Osvědčený a ověřený způsob s sebou nese nejnižší riziko, toho, že se něco pokazí. Staré a osvědčené sice stále funguje, ale již nemusí stačit. Informace jsou dostupnější, nástroje chytřejší a tím efektivnější, právní úprava komplexnější. To vše přináší do světa práva nové výzvy, které již nejsou pouze o tom, jak právem postihnout fenomény, které ještě před pár lety neexistovaly. Zároveň je nutné zachovat právní integritu a roli práva v poskytování a vymáhání spravedlnosti.

V této práci si představíme jednu z poměrně nových cest, jak se na nové výzvy snažit najít odpověď. Jde o cestu vycházející z toho,

¹ Tato práce vznikla v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu 260361 “Právní vědomí: pojem, formování, účinky se zvláštním zřetelem k působení Listiny základních práv Evropské unie na právní vědomí v České republice.” řešeném na Právnické fakultě UK.

² RIBSTEIN, Larry E. The Death of Big Law. *Wisconsin Law Review*. 2010, (3). DOI: 10.2139/ssrn.1467730. Dostupné také z: <http://www.ssrn.com/abstract=1467730> s.798

že právníci si už nadále nevystačí sami a musí zapojit nové obory a partnery. Rovněž jde o vyjádření skutečnosti, že nelze dělat nadále totéž a očekávat jiné výsledky. Jedná se tak o poměrně ambiciózní obor, který ve svém důsledku cílí na úplnou změnu toho, jak právníci ke své práci přistupují a jak fungují. Tento obor se nazývá Legal Design a nejde vlastně o nic jiného, než propojení práva s oborem designu. Nepochybně je prvotní obavou v hlavě většiny právníků, když takový pojem uslyší to, že půjde jen o to jak udělat právo atraktivnější a hezčí. Není tomu tak. Design je oborem, který již řadu let úspěšně pomáhá vytvářet nová řešení, přetvářet kreativitu v měřitelné hodnoty a tvořit udržitelné inovace. Podrobněji si nicméně tento obor představíme v druhé kapitole této práce.

Nejprve se stručně ponoříme do oborů, které jsou též na právo napojeny a na kterých Legal Design přímo staví. Zároveň se jedná o obory, které nemusí být čtenáři vysloveně známy. Pro pochopení toho, jak Legal Design funguje je povědomí o nich nezbytné, protože jsou to ideové, vědomostní a nástrojové zdroje, bez kterých se téměř žádný proces návrhu řešení v rámci designu neobejde.

Po představení jako výchozích oborů, tak samotného Legal Designu bude následovat část věnující se popisu ji existujících dopadů v konkrétních právních odvětvích. Značná pozornost bude věnována oblasti dokumentů, popřípadě smluv. Důvodem je jednak větší množství praktického výzkumu, tak míra relevance pro každou právní profesi.

Jelikož práce vychází nutně především ze zahraničních zdrojů, bude držet v pojmech i anglickou terminologii. Jednak pro některé z pojmů není dostupná zaběhnutá česká varianta, druhak by se čtenář zbytečně komplikovaněji orientoval v odkazovaných zdrojích. Ambicí této práce navíc není zavádět nějaké nové pojmy a definice jeví se proto lepší v zájmu konzistence zvolit terminologii jednu a to anglickou.

Error! Use the Home tab to apply Nadpis 1 to the text that you want to appear here.

Cílem celé práce je výchozí úvod do oboru. Předpokládaným čtenářem je člověk s právním povědomím či vzdělání, který však o oboru Legal Designu nikdy neslyšel. Rovněž u oborů popisovaných v první kapitole se předpokládá maximálně povšední povědomí. Nadějí práce je tak to, že po jejím přečtení bude mít čtenář konkrétní představu o tom, z čeho Legal Design vychází, jak funguje a čeho se snaží dosáhnout a jaký potenciál k tomu poskytuje. Rovněž bude snahou v textu poskytovat možnosti pro další ponoření do jednotlivých aspektů.

Nyní se tedy již podíváme na obory, na které Legal Design nějakým způsobem navazuje, či které jsou pro jeho praxi stěžejní.

1 Východiska

Obor Legal Designu nevznikl sám ze sebe, avšak navazuje na obory již existující. Vychází z řady právních i neprávních disciplín, především z druhé poloviny 20. století. Zjevná je návaznost na obor designu, nicméně inspiraci lze dohledat i v právně příbuzných oborech. Na druhé jmenované se v této kapitole zaměříme především a samotný design bude představen až v kapitole nadcházející, neboť v případě designu se jedná o vyslovené zakomponování oboru, nikoli pouze o inspirace.

Všechny zde uvedené obory nebyly pouze historickým předchůdcem. Nadále jsou nezávislými obory, věnujícími se svým oblastem a pro Legal Design jsou nadále se vyvíjejícími zdroji. V žádném případě tak nelze usuzovat na to, že by Legal Design chtěl popsané obory nahradit. Naopak by bez nich nemohl fungovat a jeho ambicí je tak spíše poskytnout nástroj, který umožňuje tyto obory vytěžit ve prospěch navrhované právní služby či produktu.

1.1 Proactive Law

Proactive Law či Proaktivní přístup k právu se vyvinul z přístupu preventivního (Preventive Law). Jedná se o specifické pojetí přístupu k výkonu práva, respektive k tomu, čeho má být dosahováno. Pojem založil roku 1950 americký profesor Louis M. Brown ve své knize „Preventive Law“.³ Přístup vychází z toho, že je výhodnější a účinnější problémům předcházet, než je následně řešit. Na příkladu smluv lze princip demonstrovat tak, že je lépe nahlížet na smlouvu jako na nástroj, který má případným sporům předejít, nikoli jako nástroj zaručující úspěch u případného soudního řízení. Samozřejmě je nutné, aby smlouva byla z právního hlediska v pořádku, nicméně není žádoucí zůstat pouze u tohoto. Pozornost není věnována pouze tomu

³ BROWN, Louis M. Preventive law. 1. New York: Prentice-Hall, 1950. ISBN 9780837130774.

„co udělá soud“, ale rovněž tomu, „co udělají lidé“⁴. Právnick tak má fungovat nejenom jako někdo, kdo minimalizuje rizika, ale rovněž maximalizuje příležitosti.

K proaktivnímu přístupu k právu se vyjádřil rovněž Evropský hospodářský a sociální výbor v roce 2008 následovně:

„Nastal čas vzdát se staletí starého reaktivního přístupu k právu a uplatnit proaktivní přístup. Je čas nahlížet na právo odlišně: hledět spíše vpřed než zpět, zaměřit se na to, jak se právo používá a jak funguje v běžném životě, jak ho přijímá komunita, již má regulovat. Přestože je stále důležité reagovat na problémy a řešit je, rozhodujícím aspektem je předcházet příčinám těchto problémů a posloužit potřebám občanů a podniků a usnadnit jejich plodnou součinnost.“⁵

Ačkoli měl výbor nepochybně na mysli především oblast právní regulace, lze stejné principy a přístupy uplatnit i pro ostatní právní obory. Součástí posunu od Preventive Law k Proactive Law je mimo jiné prvek nazývaný „Promotion“. Tento prvek představuje určitý

Pozornost nejen na	Pozornost také na
<ul style="list-style-type: none">- pravidla, právní nástroje: pomoc stranám jednat v souladu s pravidly,- minimalizovat rizika, problémy, rozepře, ztráty- prevence selhání a negativních efektů,- právníci jakožto poradci, praktikujiící preventivní právo, právní kancelář jako laboratoř preventivního práva	<ul style="list-style-type: none">- cíle, manažérské nástroje: umožnění stranám dosáhnout jejich cílů- maximalizace příležitostí, žádoucích výsledků, benefitů.- podpora příčin úspěchu a pozitivních efektů- právníci jako designéři a koučové, spolupracující s klienty jako část víceborového týmu

Tabulka 1⁶

⁴ HAAPIO, Helena. Next Generation Contracts: A Paradigm Shift: A Paradigm Shift. Lexpert, 2013, s. 7. ISBN 978-952-99914-3-3.

⁵ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Proaktivní právní přístup: krok kupředu ke zlepšení právní úpravy na úrovni EU, INT/415 EESC-2008-1905, § 1.4

⁶ HAAPIO, Helena. Next Generation Contracts: s. 41

pozitivní či optimistický přístup v tom směru, že se zaměřuje na podporu žádoucího chování a jeho vyzdvihování.⁷ Tento posun ilustruje Tabulka 1.

Přístup Proactive Law se původně rozvíjel především v severských evropských zemích, nicméně se stále rozšiřuje dále.⁸ K otázce toho, proč takový přístup není ve světě mezi právníky rozšířenější, se vyjadřoval v roce 1988 tehdejší ředitel National Center for Preventive Law následovně:

„Why isn't every lawyer and every corporation doing these sorts of things in a systematic way and on an ongoing basis? Because of a failure to communicate... Our clients have not demanded it of us... On the other hand, people do not demand things they don't know exist. Unless corporate management knows what is new in the legal profession's kit bag, there is not likely to be much of an articulated demand. We have neither the chicken nor the egg.“⁹

Takový popis situace, byť přesně třicet let starý, lze i dnes považovat za velmi relevantní. Právníci nepociťují zvláštní tlak k inovacím, neboť je klienti nevyžadují. Klienti je nevyžadují, neboť netuší, že lze právo dělat i jinak. Nicméně se zdá, že se situace mění.

Smyslem Proactive Law je tedy posunutí práva a právní praxe z oblasti, která slouží především k řešení právních problémů ve chvíli, kdy se vyskytnou a věnuje většinu pozornosti tomu, jak pak takovou situaci vyřešit u soudu. Hlavním cílem je vzniku problému předcházet a v určitém smyslu tak řešit „právní zdraví“ lidí a osob a nikoli pouze propuknuvší nemoci. Navíc je pozornost kladena rovněž na podporu užítku stran a maximalizaci jejich prospěchu nad rámec pouhého „zabezpečení“.

⁷ BERGER-WALLISER, G., R. C. BIRD a Helena HAAPIO. Promoting Business Success Through Contract Visualization. *Journal of Law, Business, and Ethics*. 2011, 17(1), s. 59.

⁸ Tamtéž

⁹ DAUER, Edward A. Preventive law dictates going to root causes to prevent claims from arising. *Preventive Law Reporter*. 1988, 7(12). s. 15

1.2 Behavioral Law and Economics

Oborem Behavioral Law and Economics (neboli „Behaviorální ekonomická analýzy práva“) se nám do této práce dostávají další dva obory. Ekonomie a psychologie. Začínáme si tak utvářet představu o důležitém aspektu Legal Designu, který bude dále rozveden, totiž multidisciplinarity.

Obor behaviorální ekonomie vychází ze současných ekonomických teorií. Cílem tohoto oboru není přinést zcela novou ekonomickou teorii, avšak „pouze“ aktualizovat předpoklady, které ekonomická teorie používá o lidském chování a myšlení¹⁰ (odtud tedy ono „behaviorální“). Běžně používaný model homo economicus o člověku ve stručnosti říká, že je racionálně uvažujícím a jednajícím tvorem, který sleduje maximalizaci svého užitku. Behaviorální ekonomie pak tvrdí, že člověk se v praxi nezřídka chová naopak iracionálně a že toto chování nelze považovat za nějaký exces či chybu, ale že je prováděno zcela systematicky a opakovaně.¹¹ Lze jej tedy předvídat, a tak ony iracionality zahrnout do plánování.

Ve své podstatě by bylo možné označit behaviorální ekonomii za návrat ke kořenům ekonomické teorie. Tento obor byl v počátcích vlastně součástí běžné ekonomické teorie a například Adam Smith se zabýval též otázkami, jakým způsobem lidé uvažují a jak tyto úvahy ovlivňují to, co dělají. Publikoval například tvrzení, že: „více pocítujeme[...], když klesneme z lepší situace do horší, než oceňujeme vzestup z horšího do lepšího.“¹², což přesně odpovídá obsahu jevu „loss aversion“, tedy averze ke ztrátám. Tento jev popisuje skutečnost, že lidé

¹⁰ JOLLS, Christine, Cass SUNSTEIN a Richard THALER. A Behavioral Approach to Law and Economics. Stanford Law Review. 1997, May(50:1471). Dostupné také z: <http://ssrn.com/abstract=105328> s 1550

¹¹ Obecně k tomuto viz.: ARIELY, Dan. Predictably irrational: the hidden forces that shape our decisions. New York, NY: Harper, c2008, xxii, 280 p. ISBN 00-613-5323-X.

¹² CAMERER, Colin a George LOEWENSTEIN. Behavioral Economics: Past, Present, Future. Bulletin of the California Institute of Technology. Pasadena: The Institute, 2002, (1), 1-61. Dostupné také z: <http://www.hss.caltech.edu/~camerer/ribe239.pdf> s. 4-5

významněji pociťují ztrátu určité hodnoty, oproti jejímu zisku, což vede k iracionálním ekonomickým rozhodnutím.

Postupem času se však tento rozměr z ekonomie vytratil a bylo přistoupeno ke zjednodušujícímu modelu homo economicus, který se zdál být dostatečně přesným pro potřeby vytváření předpovědí lidského jednání. Počátkem 20. století měli ekonomové snahu udělat z jejich oboru přírodní vědu a chtěli ji tak od tehdejší – ještě ne příliš uznávané – psychologie oprostít. Ke zlepšení této situace došlo až v šedesátých letech rozvojem kognitivní psychologie.¹³

Za zakladatele současné behaviorální ekonomie je pak označován Herbert A. Simon, který ve svém díle *Human Nature in Politics*¹⁴ z roku 1985 také upřesnil to, že ony odchylky od racionálního chování je částečně zavádějící označovat jako iracionalitu. Použil pojem *bounded rationality* (omezená racionalita), který je dle jeho mínění přesnější¹⁵. Nastupuje totiž tam, kde člověk naráží na hranice svých vědomých kognitivních možností.

Další oblastí působení je pak aktualizace pojmu „užitek“ na zdánlivě abstraktní pojem „štěstí“. Obecně je tento pojem definován především skrze subjektivně pociťované štěstí, oproti jednoduše kvantifikovatelnému zvýšení hodnot.¹⁶

Jedním ze základních pojmů používaných v této teorii je pojem kognitivní iluze. Stejně jako optické iluze klamou náš zrak, tak kognitivní iluze klamou náš rozum. Jedná se tedy o určité vjemy a podněty, které u nás vyvolávají reakci či dojem, který neodpovídá realitě. Další podobností s optickými iluzemi je fakt, že je nelze překonat

¹³ Tamtéž, s. 5

¹⁴ SIMON, Herbert A. *Human Nature in Politics: The Dialogue of Psychology with Political Science*. *The American Political Science Review*. 1985, 79(2). DOI: 10.2307/1956650. ISSN 00030554. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/1956650?origin=crossref>

¹⁵ Tamtéž, s. 297

¹⁶ Pro stručný – ale zajímavý – úvod viz např. GILBERT, Dan. Proč jsme šťastní?. In: TED.com [online]. 2008 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: http://www.ted.com/talks/dan_gilbert_asks_why_are_we_happy

pouze tím, že o nich víte. Když se po zhlédnutí vysvětlení určité optické iluze na ni opět podíváte, nejste schopni ji vidět správně, stále podléháte iluzi. Stejně to pak funguje u kognitivních iluzí, o kterých sice můžete vědět, ale nejste schopni – většinou – na věc nahlížet bez ní.¹⁷

I v právu je samozřejmě velmi důležité pochopení procesů, které probíhají v mysli toho, kdo vede nějakou úvahu, řeší nějaký problém či interpretuje nějaký text. Lidé jsou nedílnou součástí právního oboru a je nutné je brát v potaz, neboť právo bez lidí je jako ryba na suchu.

Stejně tak důležití jsou lidé, kteří v právu hrají role zcela zásadní, jako advokáti, legislativci a samozřejmě také soudci. Tito jsou také „jen“ lidé a uvažují stejným způsobem a jsou náchylní ke stejným kognitivním iluzím, jako kdokoli jiný. Zkušenosti a praxe mohou sice do určité míry tuto náchylnost snížit, avšak nikoli v míře, která by nás mohla utěšovat.

Na podporu oboru lze odkázat na případy, kdy hrála behaviorální ekonomie roli při přípravě legislativních počinů Evropské Unie. Ve značné míře byly tyto poznatky využity kupříkladu v oblasti ochrany osobních údajů.¹⁸ Behaviorální analýze byla v rámci Evropské unie podrobena i úprava spotřebitelských práv.¹⁹ Nejedná se tak v dnešní době o nic revolučního, nicméně je stále třeba hledat cesty, jak aplikovat tyto poznatky také na nižší úrovni v každodenním právu.

V rámci Legal Designu jsou pro nás zásadní výstupy pracující s tím, jak lidé skutečně vnímají určité podněty a jak se rozhodují. Právo často člověka provází nějakým rozhodnutím a bez povědomí

¹⁷ Viz ARIELY, Dan. Are we in control of our own decisions?. In: TED.com [online]. 2008 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z:

http://www.ted.com/talks/dan_ariely_asks_are_we_in_control_of_our_own_decisions

¹⁸ ALEMANNI, Alberto a Anne-Lise SIBONY, ed. Nudge and the Law A European Perspective. 1. Hart Publishing, 2015. ISBN 9781849467322. kapitoly 7 a 8.

¹⁹ HELLERINGER, Geneviève a Anne-Lise SIBONY. European Consumer Protection Through the Behavioral Glass. Columbia Journal of European Law. 2016, 23(3), 607-646.

o tom, jaké kognitivní aspekty mohou člověka při takovém rozhodování ovlivňovat nelze tvořit výstup, který by měl právník plně pod kontrolou. Příkladem lze uvést princip averze ke ztrátám. Tento princip popisuje skutečnost, že ztráta určité hodnoty na člověka působí výrazněji, nežli zisk stejné hodnoty. Lidé tak mají intuitivně větší averzi ke ztrátám, nežli k ziskům. S povědomím o fungování této kognitivní iluze je kupříkladu možné lépe nastavovat sankční opatření ve smlouvách.

1.3 Obecná psychologie

Obor psychologie není nutné přílišně představovat. Přechozí kapitola již s psychologií ve značné míře pracovala, nicméně šlo o oborově úzce vymezenou část, kterou bylo vhodné podrobněji popsat. V rámci této části si pouze představíme dva zcela konkrétní koncepty, které nám budou pro další části práce k užítku. Rovněž se jedná o koncepty pro zde popsaná témata stěžejní. Jde o Affordance theory a Cognitive Load Theory.

Affordance Theory se zabývá vztahem jevů a činností, které člověku umožňují.²⁰ Každý prvek má své charakteristiky, které umožňují konkrétním lidem uskutečnit konkrétní činnosti. Klacek správné velikosti umožňuje, aby jej člověk vzal do ruky a pokud má i správnou délku, může se o něm opírat při chůzi. Pokud je některá z těchto charakteristik nesplněná, např. klacek je příliš krátký, pak takovou interakci člověku neumožňuje. Zároveň je kladem důraz na skutečnosti, že člověk si dané možnosti interakce musí být vědom. Taková možnost tedy musí být dostatečně zjevná. Ona zjevnost musí rovněž vést ke správné akci. Pakliže vidíme na dveřích autobusu tlačítko se symbolem otevírajících se dveří, zdá se zjevné, že musí být

²⁰ PASSERA, Stefania. Beyond the wall of contract text - Visualizing contracts to foster understanding and collaboration within and across organizations. 1. Helsinki: Aalto University, 2017. ISBN 978-952-60-7529-7. s. 63 a násl.

zmáčknuto, aby se dveře otevřely. Pokud se však dveře přesto otevřou automaticky, je zjevnost chybná. Na tomto členění je možné pozorovat rozdíl mezi funkčností a použitelností. Pokud není určitá funkce zjevná, či alespoň seznatelná, není použitelná. Jedná se nicméně o teoretický koncept, který pomáhá pochopení, jak učinit funkce pro uživatele použitelné, nenabízí konkrétní nástroje, či evaluační kritéria.

Cognitive load theory and cognitive theory of multimedia learning

Tato teorie se rovněž zabývá vztahem samotné informace a způsobu, jakým je člověku předána.²¹ Snaží se nalézt kognitivní pravidla, která je možné použít pro nalézání vhodných způsobu předávání a zpracování informací či jiných vstupů člověkem. Teorie pracuje s určitým konceptem provozní paměti člověka, která je defakto pamětí krátkodobou. V této provozní paměti je člověk schopen udržet kolem tří až pěti konceptu naráz a při větším vytížení dojde k přetížení. Takové přetížení vede k chybám v porozumění, či ke zpomalení. Vlastnosti provozní paměti je rovněž to, že dokáže lépe zpracovávat více konceptů naráz, pokudliže jsou odlišného druhu. Tedy například vizuální a zvukový vjem naráz. Kognitivní kapacita člověka ke zpracovávání, třídění a vyvozování informací je omezená a Cognitive Load Theory hledá způsoby, jak lze takovouto omezenou kapacitu využívat co nejefektivněji. Základní principy a nástroje k omezení kognitivní zátěže představuje tabulka 2.

²¹ Tamtéž, s 65

Principle	Explanation	Goal
Coherence	Learning is supported when extraneous materials and unnecessary information are removed.	Reducing extraneous processing (= extraneous load)
Signaling	Learning is supported when there are visual cues that signal the organization and the logic of the information.	
Redundancy	Learning is supported when redundant material is eliminated (e.g. a message that is provided both as text and speech).	
Spatial contiguity	Learning is supported when related pictures and texts are presented near each other on the page or screen, rather than far apart.	
Temporal contiguity	Learning is supported when related pictures and texts are presented at the same time, rather than separately in succession.	
Segmenting	Learning is supported when information is presented in segments that users can pace at wish, rather than all at once.	Managing essential processing (= intrinsic load)
Pre-training	Learning is supported when learners have already been made familiar with the name and characteristics of key concepts included in the material.	
Modality	Learning is supported when, in a video, words are presented together with images as speech, rather than as on-screen text.	
Multimedia	Learning is supported when information is presented both as pictures and words, rather than as words alone.	
Personalization	Learning is supported when texts are in a conversational, plain style, rather than formal.	Fostering generative processing (= germane load)
Voice	Learning is supported when audio information is presented by a natural, friendly human voice, rather than a machine-like voice.	
Image	Learning is not necessarily deeper when, in a multimedia presentation, the lecturer's image is visible on screen rather than not.	

Tabulka 2²²

²² Tamtéž, s. 68

Oba popsané koncepty se věnují tomu, že existence a faktická dostupnost určité informace ještě není zárukou, že se k člověku dostane. Problém s reálnou dostupností a použitelností informace není jenom otázkou lenosti, nesoustředěnosti či nezodpovědnosti, nýbrž prostým kognitivním fungováním člověka. Takovéto aspekty je třeba brát v potaz, jinak navrhuje řešení pro modely lidí, nikoli pro lidi reálné.

1.4 Plain Language

Obor Plain Language není sám o osobě vázán primárně na právo. Jedná se o obor zabývající se – jak název napovídá – srozumitelným, prostým jazykem. Snaží se najít cesty jak psát a formátovat texty způsobem, aby byl co nejsrozumitelnější. Týká se především textů, které jsou psány odborníky či profesně zatíženými lidmi, avšak určeny širší veřejnosti či konkrétním laiků. To samozřejmě neznamená, že určité principy nejsou aplikovatelné i jakékoli jiné psaní, avšak centrum zájmu oboru je jiné. Nejedná se přitom nutně o děláni textu jednodušším, jeho zkracování ani „psaní pro hloupé“. Jedná se o odstraňování prvků textů, které zhoršují jeho srozumitelnost, aniž by do nich přinášely něco navíc. Takové prvky mohou mít podobu odborných termínů, složitých souvětí, špatného formátování textu, apod.²³ Nejedná se o myšlenku revoluční, zřejmě každý vnímá, že kupříkladu text do novin či odborného periodika by měl zřejmě být psaný jinak. Plain Language však hledá odpovědi na často nevyřčenou otázku „v čem má být vlastně jinak“. Dopadem užití prostého jazyka může být

²³ Příklad analýzy vnímání různých variant vyjádření v právních dokumentech lze nalézt například zde.: TRUDEAU, Christopher R. The Public Speaks: An Empirical Study of Legal Communication: An Empirical Study of Legal Communication. Ssrn. 2011, 68(64). DOI: 10.2139/ssrn.1843415.

naopak přesnější textace, neboť může odkrýt nějaké nedostatky ukryté za rafinovaným jazykem.²⁴

Počátky tohoto oboru v podobě, v jaké jej známe dnes, lze datovat do padesátých let 20. století a umístit do Spojených států amerických²⁵. Zde se rovněž již v sedmdesátých letech stalo součástí vládní politiky.²⁶ Díky jazykové kompatibilitě se myšlenky nejlépe šířily do dalších anglofonních zemí typu Velké Británie, Kanady či Austrálie²⁷. Postupem času se však stával stále více mezinárodní a dnes jej nalezneme kupříkladu i v metodikách Evropské unie²⁸.

Jednou z hlavních oblastí, ve které se Plain Language aplikuje, je státní správa. Řada zemí přímo zákonem zakotvila pravidla věnující se tomu, aby výstupy státní správy byly psány srozumitelným jazykem. Ve výjimečných případech taková snaha prosakuje rovněž do legislativy. V základech je prostá myšlenka toho, že pokud stát komunikuje s občanem, je na jeho zodpovědnosti činit tak způsobem, aby mu občan co nejnáze rozuměl. Nemůže tomu být naopak. Z právního úhlu pohledu si můžeme připomenout zásadu „neznalost práva neomlouvá“. Pokud stát chce takovou zásadu brát vážně, musí zajistit, aby právo pro občana bylo seznatelné, a to s nejmenšími překážkami.

Nejedná se přitom pouze o prospěch pro laiky a klienty. U samotných právníků lze rovněž dohledat příchynost k prostému jazyku a uvědomění si benefitů, které přináší. To lze doložit například

²⁴ BERMAN, David. Toward a New Format for Canadian Legislation: Using graphic design principles and methods to improve public access to the law. 2000, s. -41, 41 s. Dostupné také z: <https://www.davidberman.com/NewFormatForCanadianLegislation.pdf> s. 7

²⁵ CHASE, Stuart. Power of Words. 1. New York: Harcourt, Brace, 1954.

²⁶ DORNEY, Jacqueline M. ERIC/RCS Report: The Plain English Movement. The English Journal. 1988, 77(3). DOI: 10.2307/818414. ISSN 00138274. Dostupné také z: <https://www.jstor.org/stable/818414?origin=crossref>.

²⁷ Viz např.: BERMAN, David. Toward a New Format for Canadian Legislation.

²⁸ Directorate-General for Translation (European Commission). Jak psát srozumitelně. 2011. ISBN 978-92-79-16973-1. Dostupné také z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c2dab20c-0414-408d-87b5-dd3c6e5dd9a5>.

u soudců, kteří v rámci Spojených států amerických, kteří se mnohokrát vyjadřovali ve prospěch Plain Language a přínosu takového způsobu psaní.²⁹

Ohledně důvodů, proč je výhodné psát texty srozumitelným jazykem, se nabízí následující výčet, který ve své knize „Plain language and document revolution“ uvedla Carol Baldwin:

- „Readers understand documents better.
- Readers prefer plain language.
- Readers locate information faster.
- Documents are easier to update.
- It is easier to train people.
- Documents are more cost-effective.“

Překážkou pro přenesení praktických rad a poznatků je samozřejmě jazyková bariéra. Obecné principy sice zpravidla platí stejně pro různé jazyky, avšak zahraniční – převážně anglické – články nelze většinou bez dalšího použít pro český jazyk. Typografická pravidla a pravidla formátování textů jsou v zásadě přenositelná, ale části věnující se konkrétním pojmům či větné skladbě už nikoli. Naštěstí i v českém prostředí můžeme nalézt základní texty, věnující se srozumitelnosti právních textů. Lze uvést kupříkladu článek „Jak psát tak, aby se to dalo číst?“³⁰, který vyšel v časopisu Právní Rádce.

Mezi časté kritiky využívání Plain Language patří:

- obava ze snížení přesnosti či odbornosti textu;
- námitka, že jde pouze o zkracování textu;
- že obor není podložen výzkumem;
- či že právo je pro něco takového příliš komplexní.³¹

²⁹ GARNER, Bryan A. Judges on Effective Writing: The Importance of Plain Language some people feel for the language of the. Michigan Bar Journal. 1994, , 326-327.

³⁰ PASTYŘ, Svatopluk. Jak psát, aby se to dalo číst ?. Právní rádce. 2016, 11.

³¹ Viz.např.: ASSY, Rabeea a Conrado HU. Can the Law Speak Directly to its Subjects ? The Limitation of Plain Language Can we dispense with lawyers as intermediaries between the

Na všechny tyto výtky existují možné odpovědi. Není však ambicí této práce stavět tomuto oboru odbornou obhajobu.³²

Potenciál pro oblast práva je zjevný na první pohled. S nadsázkou lze totiž říci, že právníci jsou nejlépe placení spisovatelé na světě³³. Na to, jak píšou, by tedy měl být kladem vysoký důraz a nároky. Pochopitelně, že k dovednostem právníka musí patřit schopnost zorientovat se ve složitém textu a analyzovat jeho komplikovaný obsah.³⁴ Nelze však najít příliš důvodu k tomu, aby vše, co právník napíše, vyžadovalo k přečtení schopnosti dalšího právníka. Tedy kromě ochrany výsostnosti právnické profese. Popsat složité instituty a myšlenky srozumitelně by tak mělo být stejnou výsadou právníků jako analýza textu složitého. Právníci se však právo zpravidla na zvlášť srozumitelných textech neučí a tak v průběhu studia i praxe je kultivováno především porozumění textu, nikoli jeho psaní. V důsledku pak zjednodušeně řešeno člověk píše tak, jak je psáno to, co čte.

1.5 Legal Technology

Legal Technology (zkráceně se vžilo Legal Tech), není tak docela oborem, jako spíše tématem. Jedná se o využívání moderních nástrojů a technologií v rámci právních oborů a praxe. Právní obor je pověstný svou konzervativností a zřejmě i proto se v jeho praxi objevuje využívání moderních technologií pomaleji, než v jiných oborech. Co se inovací ve výkonu profese týče, tak je právníci nevyužívali buď

law and its English Movement (PEM) has long promoted the use of plain language. *Journal of Law and Society*. 2011, 38(3), 376-405.

³² Viz.: KIMBLE, Joseph. A curious criticism of plain language. *Legal Communication & Rhetoric: JALWD*. 2016, 13(Fall), 181-191. ISSN 15500950. Dostupné také z: <https://ssrn.com/abstract=2881592> nebo KIMBLE, Joseph. Writing for Dollars, Writing to Please Getting Past the Myths About Plain Language. *N.Y.U. Rev. L. & Soc. Change*. 1987, 13(519), 559-67.

³³ Zhlédnuto v rámci příspěvku na Twitteru, avšak nepodařilo se dohledat autora.

³⁴ K problematice dovednosti „právního čtení“ podrobně viz MITCHELL, Jay. Reading (in the Clinic) Is Fundamental. *Clinical Law Review*. 2012, , 1-30. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/clinic19&ion=11

vůbec, či způsobem, že hledali nová řešení za použití stávajících nástrojů. Legal Tech volí druhý přístup k inovaci, totiž hledání nových řešení za pomoci nových nástrojů především z oblasti informatiky.

Pod touto záštitou tedy vznikají projekty využívající online prostředí, analytický či prediktivní software, či nástroje umělé inteligence.³⁵ Většina těchto technologií proniká v největší míře do oblasti největších advokátních kanceláří, neboť takové nástroje vyžadují často značné investice. Objevují se nicméně rovněž nástroje pro běžné právní problémy a situace. Z diskuse nad tím, zda skutečně může být využívání technologií v právu prospěšné a v jaké míře případně ohrožuje pracovní místa právníků, se poslední dobou stává spíše nezbytnost pro udržení konkurenceschopnosti a nelze očekávat, že by se tento trend změnil. O růstu tohoto prostředí svědčí mimo jiné i nárůst technologických start-upů z oblasti práva.³⁶

Cíle zapojení technologií do právní praxe jsou různé. Může se jednat o zjednodušení práce pro právníka³⁷, zefektivnění a snižování rizika chyb, či přímo automatizace některých úkonů.³⁸ V českém právním prostředí se prozatím zažilo využívání právně informačních systémů k práci s právními předpisy a judikaturou. Rovněž se již ob-

³⁵ Viz.: HILDEBRANDT, Mireille. Law As Computation in the Era of Artificial Legal Intelligence. Speaking Law to the Power of Statistics. Ssrn. 2017, (October), 458-460. DOI: 10.2139/ssrn.2983045. ISBN 0000000345.

³⁶ LegalTech is Primed for Growth Investments [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://rossintelligence.com/legaltech-growth-investments/>

³⁷ Je možné nalézt i zcela pragmatické přístupy k technologii, jako nástroji snižujícím náklady, viz.: DAVIS, Kevin E. Contracts As Technology. NYUL Rev. 2013, 88(1), 83-127. ISBN 9788578110796. Dostupné také z: <http://proxyvlib.cyber.mmu.edu.my/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=88915305&site=eds-live>

³⁸ Příkladné úvahy o využití technologií jako odpovědi na zvyšující se komplexitu práva viz např.: LIPPE, Paul, Daniel Martin KATZ a Dan JACKSON. Legal by Design: A New Paradigm for Handling Complexity in Banking Regulation and Elsewhere in Law. 2014, s. - 850, 831 s. DOI: 10.2139/ssrn.2539315. ISBN 9788578110796..., pokročilé úvahy nad využitím technologií ve smlouvách viz např.: HAZARD, James a Helena HAAPIO. Wise Contracts: Smart Contracts that Work for People and Machines: Smart Contracts that Work for People and Machines. Ssrn. 2017, 2016. DOI: 10.2139/ssrn.2925871.

jevují projekty poskytující právní služby online³⁹. Dokonce na tento trend už v určitém směru reaguje Česká advokátní komora snahou o jeho omezení a regulaci.⁴⁰ Mezi možnosti již v dnešní době nicméně patří rovněž nástroje umožňující automatickou analýzu podkladu, predikci soudních rozhodnutí, online vyjednávání a správa smluv, generování jednodušších podání, aj.

Zdá se, že jedinou přetrvávající překážkou toho, aby technologie plnohodnotně pronikly do právní praxe je konzervatismus a obava té části právní obce, která by již nebylo schopna držet krok. Takovou námitkou však nelze popřít skutečnost, že zásadní technologizace práva může mít dopady na jeho roli ve společnosti, které se v současnosti nesnadno předpovídají. Možnosti automaticky predikovat soudní rozhodnutí, online řešení sporů, samovykonávatelné smlouvy (Smart Contracts) a podobné nástroje, mohou právní realitu výrazně proměnit.⁴¹

³⁹ V českém prostředí například služba: Dostupný advokát [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://dostupnyadvokat.cz/>

⁴⁰ Výzva advokátní veřejnosti: Diskutujme o podobě poskytování právních služeb online [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzva-advokatni-verejnosti-diskutujme-o-podobe-poskytovani-pravnich-sluzeb-online>

⁴¹ Analýza některých potenciálních dopadů, viz např.: REMUS, Dana a Frank S. LEVY. Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law. SSRN Electronic Journal. 2015, , 77-77. DOI: 10.2139/ssrn.2701092. Dostupné také z: <http://www.ssrn.com/abstract=2701092>

2 Legal Design

Poskytnout definici Legal Designu je stejně problematické, jako definici práva nebo designu zvlášť. Zakotvuje se nicméně jako podobor designu, zaměřující se na oblast práva. Proaktivní přístup k právu je pro Legal Design relevantní v tom směru, že sdílí velmi podobné myšlenkové zázemí a zaměřuje se na obdobné cíle. Cílem je tedy zaměřovat pozornost rovněž na jiné roviny práva nežli pouze řešení sporů a tím přispívat k právně fungující a zdravé společnosti. Legal Tech pak poskytuje nástroje, kterých je v rámci Legal Designu často využíváno. Společným znakem je snaha o hledání nových inovativních řešení za použití nových nástrojů. Rovněž často může být výsledkem Legal Designu vytvoření určitého technologického nástroje. Přířnos z Plain Language je obzvláštní v tom, že řada výstupů bude vždy využívat text a jazyk. Mít k dispozici konkrétní pravidla a data ohledně toho, jak hodnotit srozumitelnost textové části výstupu je klíčové. Pomoc při předvídání toho jaké dopady bude řešení reálně mít, nabízí Behavioral Law and Economics, či samotná behaviorální ekonomie a psychologie. Práci je tak možné mít více pod kontrolou.

Smyslem designu je pomáhat najít odpověď na otázku „jak“. Ani v případě Legal Designu tomu není jinak. Takovéto otázky mohou být různé od prostých „Jak napsat kupní smlouvu k největšímu užitku stran“, po vznešenější, typu „Jak zpřístupnit právo běžné populaci“. Tradiční odpovědí na první otázku by bylo, nalezení vzoru takové smlouvy a ohlídání, že obsahuje zákonné náležitosti. V případě druhé by dokonce odpovědí mohla být otázka „Opravdu to jako právníci chceme?“. Smyslem Legal Designu je pak jednak podporovat motivaci k hledání lepších a inovativnějších odpovědí, ale rovněž poskytnout konkrétní nástroje k dosažení takového cíle.

Herbert Simon uvedl ve své knize *The Sciences of the Artificial* před více jak dvaceti lety následující:

„Design, so construed, is the core of all professional training; it is the principal mark that distinguishes the professions from the sciences. Schools of engineering, as well as schools of architecture, business, education, law, and medicine, are all centrally concerned with the proces of design.“⁴²

S určitou nadsázkou tak lze říci, že poslední kdo si uvědomuje možnosti designu v právu, jsou právníci. Nelze si samozřejmě představit, že by se z každého právníka měl stát rovněž profesionální designér. Podstatou je spíše poukázání na to, že právní profese je do značné míry založena na hledání řešení problémů či výzev a že existuje celý obor, který se přesně tímto v obecné rovině zabývá. Nemusí tak být ke škodě tyto poznatky designu využít.⁴³

V této části si nejdříve stručně představíme obor designu jako takový a následně si rozebereme jeho jednotlivé části s tím vymezením, že hledáme potenciál pro právní oblast.

2.1 Design

Obor designu je nutné vnímat širěji, než člověk zpravidla intuitivně vnímá. Obvyklou představou je to, že design se zabývá tím, jak něco vypadá respektive tím, aby to vypadalo hezky. Ačkoli estetika má v rámci designu také své místo, nejedná se rozhodně o dominantní a už vůbec ne samoučelný prvek. Definicí designu bylo možné nalézt celou řadu, proto si zde vypůjčíme

„Design is what links creativity and innovation. It shapes ideas to become practical and attractive propositions for users or cus-

⁴² SIMON, Herbert a. *The sciences of the artificial*, (third edition). 1997, 33(5), s. 112. DOI: 10.1016/S0898-1221(97)82941-0. ISBN 9780262691918. Dostupné také z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0898122197829410>.

⁴³ “Many people think of design in terms of packaging and product design. They don’t realise design tools can go far beyond that, and can cause you to ask serious questions about business vision and service vision. Design is very much addressing the relationship with clients, customers and citizens and is relevant to the public sector, not least around services.” - YOUNG, Jamie. *A Virtual Day in Court: Design Thinking and Virtual Courts*. RSA Projects, 2011, s. 4

Error! Use the Home tab to apply Nadpis 1 to the text that you want to appear here.

tomers. Design may be described as creativity deployed to a specific end.”⁴⁴

“Design is the human power of conceiving, planning, and making products that serve human beings in the accomplishment of their individual and collective purposes.”⁴⁵

Je možné přistupovat k definici spíše z pohledu obecnějšího Design Thinking:

“Design thinking is a human-centered approach to innovation that draws from the designer's toolkit to integrate the needs of people, the possibilities of technology, and the requirements for business success.”⁴⁶

Dokonce můžeme využít i definici „oficiální“ z normy ISO 9241-210:2010(E), která definuje pojem „human-centered design“:

“human-centred design approach to systems design and development that aims to make interactive systems more usable by focusing on the use of the system and applying human factors/ergonomics and usability knowledge and techniques”⁴⁷

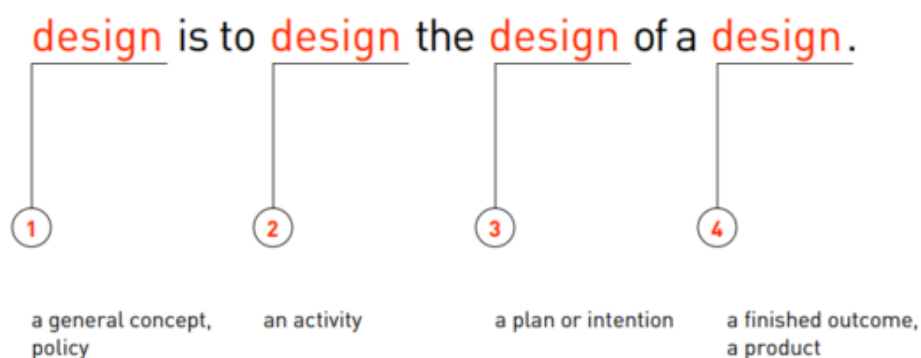
V nadsázce lze design obecně definovat i následujícím způsobem:

⁴⁴ COX, George. Cox review of creativity in business: building on the UK's strengths. Norwich: HMSO, c2005. ISBN 1845321081. s 2

⁴⁵ BUCHANAN, Richard. Design Research and the New Learning. Design Issues. 2001, 17(4), 3-23. DOI: 10.1162/07479360152681056. ISSN 0747-9360. Dostupné také z: <http://www.mitpressjournals.org/doi/10.1162/07479360152681056>.

⁴⁶ BROWN, Tim. Design Thinking [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.ideo.com/pages/design-thinking>

⁴⁷ ISO 9214-210: Ergonomics of human–system interaction - Human-centred design for interactive systems. International Standard, 2010.

Obrázek 1⁴⁸

Jak je vidět, definice se různí, zdůrazňují jiné aspekt, nicméně každá z nich popisuje v zásadě totéž. V nejvyšší rovině zobecnění si můžeme říct, že design je o tom, jak tvořit. Jedná se tak především o metodiku. Dále pak o seznam praktických nástrojů, postupů a přístupů, jejichž cílem je systematizovat přístup k tvorbě, ať už věcí, služeb, či čehokoli jiného. Do značné míry lze říci, že se nejedná o vědecký či výzkumný obor, nýbrž o obor ryze praktický. Ve velké míře tak naopak obory výzkumné používá a hledá cesty jakými je aplikovat do praxe.

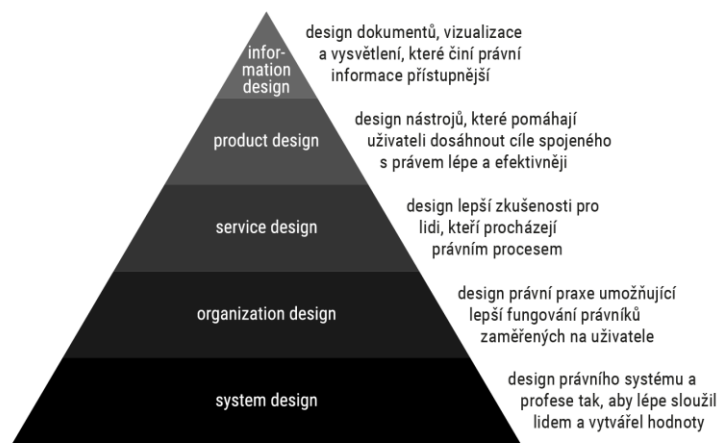
Nelze také říci, že by se jednalo o jednolité obor. Disciplín či podoborů, existuje v rámci designu celá řada, více či méně etablovaných. Mezi nejvýraznější patří produktový design a design služeb. První jmenovaný se věnuje metodice při vytváření konkrétních produktů, respektive zboží. Cílem je nalézt produkt, který odpovídá jak potřebám jeho uživatelům, tak nárokům výrobce a samozřejmě bude komerčně výnosný. Jde zkrátka o to, jak vytvořit nejlepší možný produkt, a to systematickým na datech založeným reprodukovatelným postupem. Druhý jmenovaný, tedy design služeb, činní v podstatě totéž, pouze v oblasti služeb.

Z podoborů relevantních pro využití v právu lze uvést příkladmo následující. Informační design, který se věnuje hledání ideálních způsobů, jak zpracovávat a uživateli zprostředkovávat informace. Systé-

⁴⁸ Autor: Michael B. Hardt - <http://www.michael-hardt.com/>

mový design, jako obor snažící se o vhodné nastavování systémů a procesů.

Samotný obor designu zažívá v současné době značný rozvoj. Největším popularizačním počinem moderní doby bylo, vydání metodiky společnosti IDEO, zabývající se designem zaměřeným na uživatele⁴⁹. Tato metodika komplexně popsala podobor designu, zmiňovaný user-centered design. V rámci designu je možné identifikovat celou řadu podoborů, které se zaměřují na konkrétní oblasti či aplikace. V této práci se nebudeme pouštět do jejich podrobného představení, pouze si zmíníme pár z nich, které jsou pro právo obzvláště relevantní. Jejich stručné představení je součástí Obrázku 2.

Obrázek 2⁵⁰

Z obecného představení je obor designu obtížně přístupný, proto nyní přistoupíme k představení jednotlivých aspektů oboru. Je dobře možné, že ani po následující části nebude mít čtenář zcela průzračnou představu. Taková nejasnost by se však měla rozplynout v rámci

⁴⁹ Design Kit: The Human-Centered Design Toolkit [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.ideo.com/post/design-kit>

⁵⁰ Upraveno z: HAGAN, Margaret. Law by Design [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.lawbydesign.co/en/legal-design/#types>

kapitoly nadcházející, kde budou představeny praktické výstupy v právní oblasti a přestavení tak již nebude pouze teoretické. Podstatná část nadcházejících kapitol bude vycházet o internetové knihy Law by Design, od Margaret Hagan⁵¹ jelikož se jedná o jediné komplexní pojednání o metodách a procesech designu specificky pojaté z pohledu aplikace v právu.

2.2 Mindsety

Mindsety představují způsoby přemýšlení, východiska, která máte na paměti při přístupu k řešené otázce. Stejně jako je možné přemýšlet jako právník, tak je možné přemýšlet jako designér. Pro většinu právníků nebudou tyto mindsety v praxi příliš přirozené a dost možná ani příjemné, ale stejně jako cokoli jiného se jedná o otázku cviku. Jedná se přitom samozřejmě o možnosti a varianty, nikoli o univerzální pevná pravidla, tedy každý musí níže uvedené přizpůsobit pro svůj styl práce a činnost. Lze tedy říci, že se jedná o nastavení, s jakým přistupujete k dané otázce, přičemž se nejedná o otázku osobnosti či charakteru, ale cíleného vědomého úsilí.

V obecné rovině je možno definovat tři základní principy, jak v rámci Legal Designu přistupovat k činnosti⁵²:

1. **Zaměření na uživatele** – Práce a tvorba výsledků, které adresáti mohou využívat, jsou pro ně užitečné a používat je chtějí.
2. **Experimentování** – Otevřenost novým věcem a postupům a jejich rychlé a promyšlené testování.
3. **Cílenost** – Vědomost toho, kde v procesu se právě nacházíme, kde jsou rizika a možnosti a otevřenost cílené úpravě postupu za účelem lepších výsledků.

⁵¹ HAGAN, Margaret. Law by Design [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.lawbydesign.co/>

⁵² Viz tamtéž

Právníci mohou mít intuitivní problém především s druhým případně i první bodem. Experimentování se tradičnímu právnímu přemýšlení jeví jako něco zvyšující riziko. Nové postupy a výstupy nejsou otestovány judikaturou a lze obtížně předvídat, jak na ně soudy zareagují. To je jeden z důvodů, proč právníci přirozeně tíhnout spíše k tradičním, osvědčeným ale především snadno předvídatelným variantám. Protiargumentem této skepsi je do určité míry právě dříve představený proaktivní přístup. Tedy, že soud není jediným, pro koho mají být právní výstupy určeny. Právní jistota výstupu je samozřejmě prioritou a nemá smysl experimentovat na úkor zájmů klienta. Nicméně součástí tohoto experimentování je i hledání cest a způsobu, jak tvořit lepší, efektivnější a použitelnější výstupy bez toho, abyste se vykoupili ohrožením klienta.

S prvním bodem, tedy zaměřením na klienta, může mít právník nesnáze v rovině toho, že není zvyklý se nezaměřovat na klienta jako člověka, ale na předmětnou právní situaci kolem něho. Řešení se vytváří pouze s ohledem na právně relevantní okolnosti případu a nikoli komplexním souborem zájmů klienta. Tradičním způsobem je pak možné „pouze“ minimalizovat právní rizika, se kterými se klient v dané situaci potýká, zatímco při komplexním pojetí je možné – opět v duchu proaktivního přístupu a behaviorální ekonomie – rovněž maximalizovat jeho užitek.

Následující obrázek nabízí přehled některých konkrétních mindsetů využitelných v právu a po něm si některé představíme blíže.

Obrázek 3⁵³

Pausing Feasibility⁵⁴ neboli „pozastavení proveditelnosti“. Jedná se o koncept, při kterém ponecháte dočasně stranou veškerá reálná omezení různých nápadů a hledáte řešení, bez ohledu na to, zda je proveditelné. Cílem takového postupu je otevřít prostor pro řešení, která by jinak byla velmi rychle zavržena jako neproveditelná a jejich zvážení by reálně ani nebyl dán prostor.

Cílem je vedle prosté myšlenkové „rozcvičky“ určité rozšíření ambiciózních možností. V případě, že by pak takto nadhozené a prozkoumané možnosti nepřinesly užitek do aktuálně řešeného problému, stejně mohou být do budoucna přímo prakticky proveditelné, byť třeba s určitými úpravami. Uvědomění si toho, proč by takové

⁵³ Převzato z: HAGAN, Margaret. Law by Design [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.lawbydesign.co/en/design-mindsets/>

⁵⁴ Tamtéž

konkrétní varianty nebyly proveditelné, je rovněž přínosné pro systematizaci takových omezení.

Everything is a Prototype, neboli „vše je prototyp“. Jedná se o přístup k práci a myšlení založený na rychlém testování nápadů a získávání zpětné vazby. Namísto vymýšlení jednoho správného řešení a jeho předložení až poté, co jej vypracujete do finální podoby, pracujete s řadou prototypů. V takovém případě vypracujete nápad do podoby, aby mohl být přednesen, a co nejdříve jej vystavíte kritice a zpětné vazbě. Dle toho jej pak budete buďto dále rozvíjet, či jej zavrhnout a vyzkoušíte řešení jiné. Pracujete tedy spíše v cyklech nežli lineárně krok po kroku, ale zpravidla se často vracíte o několik kroků zpět.

Výhodami takového postupu je – ač se to na první pohled zdá opačně – efektivita. Neztrácíte totiž čas rozpracováváním nápadů, které nejsou dobré, neboť máte možnost dříve odhalit nedostatky a chyby a hledat řešení jiné. Rovněž eliminujete riziko, že u již podrobně rozpracovaného řešení zjistíte, že nefunguje. U rozpracovaného řešení je rovněž náročnější přijímat, že je potřeba vybrat řešení nové a lidé mají tendenci se na řešení upnout, čím více času do něj investovali. Pro řadu lidí, právníků, je nepochybně náročně přístupovat k chybám jakožto běžné součásti práce, takovýto přístup však pomáhá chyby odhalovat v nejbližší možné chvíli.

Welcome, Criticism, tedy „vítání kritiky“. Tato zásada ve své podstatě souvisí se zásadou předchozí. Právníci mají často problém s přijímáním kritiky, neboť pokud vás někdo kritizuje a vy jeho kritiku nedokážete vyvrátit, znamená to, že jste udělali chybu, tedy selhali.⁵⁵ Při nejlepším odejdete pouze s pochroumaným egem, v horším se začnete kritice systematicky vyhýbat a bránit. Přitom i lidové přísloví

⁵⁵ JACKSON, Dan. Human-centered legal tech: integrating design in legal education: integrating design in legal education. *The Law Teacher*. Taylor & Francis, 2016, 50(1), 82-97. DOI: 10.1080/03069400.2016.1146468. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03069400.2016.1146468> s 95

praví „víč hlav, víc ví“. Vyhledávat chyby předtím, než mohou způsobit reálnou škodu klientovi či někomu jinému je základní zodpovědnost.

Otevřít se kritice neznamena být lhostejný k chybám, nýbrž být odhodlán je vyhledávat. Ne každá kritika musí být hned oprávněná, to je již na posouzení každého, nicméně některá oprávněná bude, a to co z takové kritiky získáte, je možnost se do budoucna stejným chybám vyhnout. Proto je důležité kritiku nejen umět přijmout, nýbrž ji aktivně vyhledávat.

2.3 Design Thinking

Pojmem, kterým je možné základní designerské mindsety zastřešit je Design Thinking, neboli designérské myšlení. V praxi často nebývá rozlišováno mezi pojmy „Design“ a „Design Thinking“. Tyto pojmy jsou pak používány zaměnitelně. Případné rozdíly nejsou pro účely této práce zásadní, proto je nutné brát následující vymezení pouze v kontextu této práce.⁵⁶

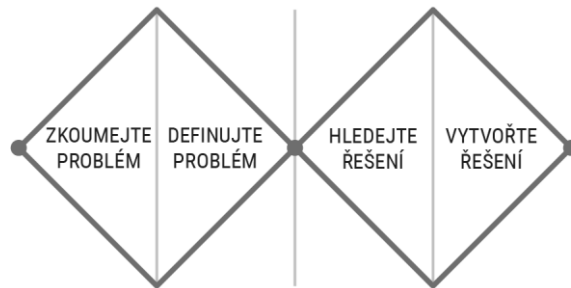
Pojem Design Thinkingu budeme používat pro označení výchozího přístupu k designu a jeho zaměření na inovace. Bez ohledu na konkrétní metodiky použité pro vývoj řešení, vždy vycházíte z designového myšlení. Jak bude uvedeno dále, konkrétní metodiky jsou pouze návodné a je vždy potřeba najít vhodné nástroje pro konkrétní výzvy. Není tak dobře možné pouze, přejmou konkrétní metodiku a slepě ji nasadit do procesu. Bez správného přístupu nebude nástroj fungovat. Jinými slovy, pokud nevíte, jak svářet, je vám svářečka k ničemu. Designové myšlení tak lze označit za určitou soft skills dovednost, která je nezbytná k efektivnímu využívání nástrojů, které design nabízí.

⁵⁶ K uznávanému vstupnímu vymezení Design Thinkingu viz.: BROWN, Time. Design Thinking. Harvard Business Review. 2008, (June), 85-92. DOI: 10.5437/08956308X5503003. ISBN 9788565424042. Dostupné také z: <http://www.unusualeading.com/wp-content/uploads/2009/12/HBR-on-Design-Thinking.pdf>

Ačkoli platí, že využití designových metodik bez správného přístupu je jen málo efektivní a přínosné, naopak to tak jednoznačně neplatí. Designové myšlení, jako určitý výstup mindsetů, tedy přístup k řešení problémů a výzev, má dopad i samo o sobě. Spíše pak v praxi hrozí, že při hledání řešení budete v rámci procesu znovu vytvářet kolo.

2.4 Proces

V minulých kapitolách jsme si představili mindsety jakožto určitá myšlenková nastavení, osvědčená pro kreativní a otevřený přístup k řešení problému. Tato kapitola představí proces, v jakém postup designu funguje. Proces je rozdělen do několika fází, přičemž každý z nich má jiné cíle a v celkovém procesu se může několikrát opakovat. Smyslem je získat potřebná výchozí data, oddělit dobré nápady od špatných, zjistit jak vlastně poznat dobrý nápad či nalézt postup jakým budovat výsledný produkt. Nejvíce obecný popis procesu představuje takzvaný „Double Diamond“, viz Obrázek 4.

Obrázek 4

Opět se nejedná o představení jednoho správného řešení, nýbrž o koncept, který je nutné přizpůsobit svým potřebám a schopnostem, tak aby pro každého fungoval nejlépe. Představíme si proto pouze základní koncept procesu pro představu toho, jak funguje. Pro účely udržení v právním zaměření použijeme jako základní kostru proces

navržená Margarát Hagan⁵⁷, s tím že jej doplníme o odkazy z materiálů zmíněné společnosti IDEO.

Objevování. První fází je objevování a porozumění pozadí a okolnostem řešeného problému. Jak fungují, pracují a kdo jsou jednotliví uživatelé do řešené záležitosti zapojení; systémy v rámci, kterých prostředí funguje; či institute pro situaci relevantní. Cílem je získat co nejpřesnější představu ideálně o všem a všech relevantních pro řešený problém. Aby bylo možné vytvořit řešení na míru situaci, je nejprve nutné se v co nejpodrobnější míře seznámit s daným prostředím a lidmi v něm se vyskytujícími.

Důležitým prvkem v této fázi jsou uživatelé, tedy osoby, pro které je řešení navrhováno, kterých se dotkne, či které se na něm budou podílet.⁵⁸ Je potřeba zjistit, jaké požadavky a nároky jednotliví aktéři mají. V případě jednoduché nájemní smlouvy se tak například bude nepochybně jednat o pronajímatele a nájemce. Stěžejní tak budou jejich požadavky a potřeby. Jsou pro nájemce zásadnější úprava bytu, či rozdělení nákladů na opravy a údržbu? Jaké vzdělání mají lidé, pro které bude dokument napsaný? Chce pronajímatel co nejvíce jistoty a pojistek, nebo co nejméně průběžných starostí? Takové otázky a mnoho dalších můžou vyvstat při analýze základních subjektů. Rovněž mohou vyplynout i další relevantní subjekty typu, podnájemníci, správci právnické osoby, která je v pozici pronajímatele, soudce, úředníci, atd.

Do této fáze spadne rovněž analýza právních aspektů problému. Klasická rešerše relevantních předpisů, ustanovení a judikatury.⁵⁹ Bez potřebné odbornosti se celý proces samozřejmě neobejde a rozhodně není cílem Legal Designu upozadřovat právní aspekty. Část objevová-

⁵⁷ HAGAN, Margaret. Law by Design [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.lawbydesign.co/en/design-process/>

⁵⁸ HCD: design zaměřený na člověka: soubor nástrojů. 2. vyd. Brno: Flow, 2013. ISBN 978-80-905480-1-5. s. 40

⁵⁹ Tamtéž s. 39

ní všech aspektů problému je ve své podstatě právníkům vlastní. Ze své praxe jsou již zvyklí, že problém, který před ně klient přednese, musejí sami analyzovat a sami najít potenciálně problematická místa. To, na co se Legal Design snaží klást v této fázi důraz je, aby nedocházelo ke zbytečnému omezování se na striktně právně relevantní věci. I aspekty, které nic nemění na právní rovině, mohou mít význam pro klienta či funkční vztah smluvních stran.

Pro získávání informací v této fázi je důležité, že není žádoucí, aby se dělo od stolu a pouze v hlavě právníka. V takovém případě se vychází spíše z domněnek, nežli skutečností a pokud máte proces tvorby od počátku infikovaný chybnými vstupními informacemi, výsledek tím bude ovlivněn. Z toho důvodu je většina metod pro tuto fázi procesu postavena na aktivním zapojení cílové skupiny a kolaboraci⁶⁰.

Syntéza představuje konkretizaci a zaměření se na to, co budeme řešit. V předchozí fázi jsme problém prozkoumali ze všech možných úhlu a získali co možná největší množství relevantních informací a závěrů. Nyní je na místě si vymezit zadání pro následné hledání řešení.⁶¹ Tato část je významně o určení priorit a efektivní práci s dostupnými zdroji. Málodky je možné vytvořit zcela ideální řešení a zároveň není třeba zabíjet komára velbloudem. Cílem této fáze je tedy vymezit si aspekty, které chceme navrhovaným řešením postihnout a uživatele, které přitom budeme brát v potaz.

Ačkoli by tedy naše smlouva mohla brát v potaz i úředníka, kterému by se mohla dostat do ruky při změně adresy trvalého pobytu, pravděpodobně na něj nebudeme vynakládat čas. Stejně tak bychom mohli ve smlouvě ošetřit změnu práv a povinností pro případ vypuknutí války, ale spíše tak činit nebudeme. Jedná se sice o spíše extrémní ukázky, avšak takovýmto způsobem se budou jednotlivé vy-

⁶⁰ Např.: Design Kit: Methods [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.designkit.org/methods>.

⁶¹ HCD: design zaměřený na člověka: s. 94 a násl.

zkoumané aspekty ořezávat. Jelikož proces není striktně lineární, je rovněž možné zjistit, že nám ještě některé potřebné informace chybí, či je nemáme zjištěny dostatečně přesně a je možné se tak vrátit do fáze předchozí.

Tvorba nastupuje ve chvíli, kdy již máme přesně vymezený problém, který chceme řešit a osoby, jejichž potřeby a vlastnosti chceme řešením postihnout. Je tedy na čase začít řešení vytvářet. Nejedná se však o tvorbu jednoho řešení a jeho dotažení k dokonalosti. Zde přichází na řadu zmíněné prototypování. Žádoucí je navrhnout vícero možností řešení a co nejdříve je otestovat za účelem ověření premis, které do nich byly vloženy.⁶² U naší nájemní smlouvy se může ukázat, že důraz na jednoduchost a přehlednost vedl u nájemce k dojmu, že ve smlouvě určitě něco chybí a pronajímatel se ho snaží na něco nacytat. Je tedy nutné zvolit jiný přístup.

Testování navazuje přímo na tvorbu prototypů. Výhodou prototypování je to, že pokud věnujete dvě hodiny vytvoření hrubého konceptu, u kterého testování zjistíte, že je špatně, ušetříte další čtyři hodiny času, které byste jinak věnovaly do vyladění konceptu a následnému zjištění, že nefunguje. To, zda obsahový koncept smlouvy obsahuje vše, co strany zajímá a je jim srozumitelný není nutné zjišťovat na smlouvě doladěné do puntíku. Jde zkrátka o to, aby chybné koncepty a varianty řešení byly odhaleny co nejdříve, dokud do nich bylo vloženo co nejméně nákladů. Lze tak s větší jistotou vytvořit finální produkt, o kterém je jisté, že funguje. Z této fáze se bude člověk velmi často vracet k vytváření prototypů nových, či upravování stávajících podle získané zpětné vazby a dat.⁶³

Úpravy představují část, která může trvat i věčně. V některých aspektech můžete získat zpětná data až po delším časovém odstupu. Pokud je proces sběru a vyhodnocování zpětné vazby nastaven

⁶² Tamtéž s. 102 a násl.

⁶³ Tamtéž s. 108

správně, nejsou pak změny ani nákladné, ani časově náročné.⁶⁴ Pokud smlouvu vypustíte do světa a dále již nevíte nic o tom, jak funguje, leda jen o nevyřešitelných sporech, se kterými se na vás opět obrátil váš klient, nemůžete produkt vyvíjet.

2.5 Metody

V této kapitole si představíme několik ilustračních metod, které se v rámci designu využívají a které jsou relevantní i pro použití v právu. Metody představují konkrétní nástroje využívané v jednotlivých fázích designového procesu. To, které konkrétní se designér rozhodne využít je velmi variabilní.⁶⁵ Pro některé situace bude konkrétní nástroj neocenitelný, pro jiné nebude představovat přínos. Je vždy si předem promyslet, zda je konkrétní metodika vhodná a čeho přesně chci jejím použitím dosáhnout. Rovněž se nejedná o nijak dogmaticky ucelený seznam metod, nýbrž o soubor praxí ověřených a osvědčených možností.

2.5.1 Persona

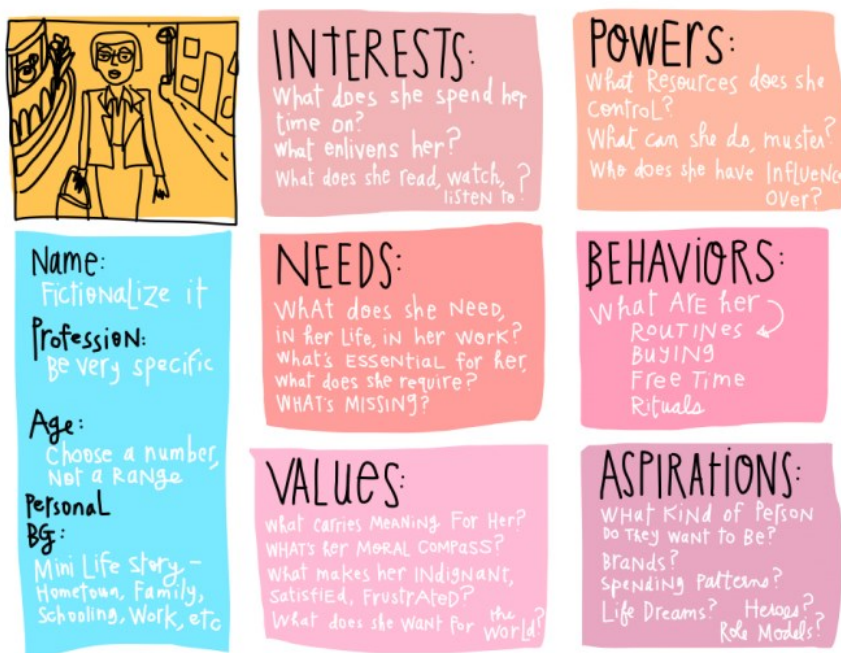
Jak již bylo zdůrazňováno, je designový přístup zaměřený značně na konkrétní lidi a uživatele. Obzvláště nástroje user-centered designu. Jedním ze základních nástrojů, jak toto zaměření v průběhu procesu držet, je vytvořit si takzvané persony. Jedná se o zobecněnou reprezentaci zjištěných informací a dat o uživateli. Ačkoli se jedná o zobecnění informací, vytvářejí se persony velice konkrétní a specifické a to včetně jména, věku, zaměstnání, atd. Stavíte tedy fiktivní osobu, která reprezentuje charakteristické prvky a vlastnosti kon-

⁶⁴ Tamtéž s. 144

⁶⁵ Katalogů metod lze dohledat celé řady, např.: Design methods for developing services [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.designcouncil.org.uk/resources/guide/design-methods-developing-services> nebo Methods [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.circulardesignguide.com/methods>

krétní skupiny. Málo kdy přitom vytváříte personu pouze jednu. Hlavními stavebními kameny dané osoby jsou pak aspekty relevantní pro následný designový proces. Mohou se vždy lišit v závislosti na tom, jaký problém je řešen, nicméně základem zpravidla bývají motivace⁶⁶, potřeby, zájmy, dovednosti, apod.

PERSONA PROFILE

Obrázek 5⁶⁷

⁶⁶ Nevystačíme přitom s jednoduchou představou, že člověka motivuje jeho osobní zájem. Motivace lidí v kontextu práva mají tendenci být daleko komplexnější. K tomuto viz např.: STONE, Rebecca. Legal Design for the 'Good Man'. Virginia Law Review. 2016, 102(forthcoming), 1767-1831. Dostupné také z: <https://ssrn.com/abstract=2895550>

⁶⁷ Persona Template, for user-centered design process. Open Law Lab [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.openlawlab.com/2014/09/19/persona-template-user-centered-design-process/>

Důvod, proč se persony vytvářejí, je dvojitý. Jednak se na takto specificky popsané osobě snáze představují konkrétní problémy či výhody, se kterými se v námi navrhované službě může střetnout. Nad konkrétními lidmi se zkrátka přemýšlí lépe než nad abstraktními kategoriemi typu kdokoli, či někdo. Zároveň ve chvíli, kdy pracujete v týmu lidí, je klíčové mít stejnou představu o tom, pro koho řešení navrhuje. Druhý důvod je více pragmatický. Jde o udržení konzistence v celém procesu. Persona představuje jednoduchý nástroj, jak věcně a uceleně přenést informace a data o uživatelích, zjištěná v prvotní fázi procesu do dalších kroků. Zároveň je pak jednoduché zapojit stejnou představu v průběhu následujících částí procesu.

2.5.2 Customer Journey

Smyslem této metody je identifikovat problematické body v rámci navrhované služby. Obzvláště v situacích, kdy navrhuje službu, která má jasný začátek a konec, pomáhá tento nástroj identifikovat jednotlivé kroky celého procesu a jaký potenciál či nebezpečí skrývá. Nejtypičtějším procesem v rámci práva, který je možné takovýmto způsobem analyzovat je soudní řízení. Kupříkladu řízení o rozvodu manželství. Ačkoli má řízení jasný začátek – podání návrhu – relevantní jsou již kroky před formálním zahájením. Relevantní bude i část, kdy si uživatel o řízení vyhledával informace, či se obrátil na advokáta. Do jakých podrobností při mapování půjdete, je různé. Často se jednotlivé kroky omezují na ty, kde je přítomný nějaký „touchpoint“, tedy na místa či momenty interakce mezi uživatelem a službou.⁶⁸ Tedy bod, kdy dochází mezi službou a uživatelem k nějaké interakci či kontaktu. Bez takového touchpointu sice můžete krok zmapovat, avšak nemůžete jej ovlivnit.

⁶⁸ ŠMEHLÍK, David, Julie TOMAŇOVÁ a Adam HAZDRA, ed. K čemu je design služeb?: 10 případovek z veřejné sféry. Brno: Flow, 2014. ISBN 978-80-905480-3-9. s. 87

V zásadě je možné tento nástroj využít ve dvou situacích. Pokud mapujete stávající stav služby, kterou máte za úkol redesignovat. Či pokud navrhujete službu novou a již jste ve fázi navrhování řešení. V prvním případě odhalujete části procesu, kde je největší potenciál k pozitivní změně. V případě druhém vám jde především o upřesnění představy a návaznosti, stejně jako o možnost segmentace navrhovaní řešení.

2.5.3 Five Why's

Pro ilustrační potřeby je tato metoda zcela ideální. Jedná se o nástroj velmi triviální, avšak zároveň velmi mocný a demonstrativní. Nejedná se o metodu, kterou by bylo možné označit přímo za designem vytvořenou, avšak je velmi často využívána. Cílem je odstranění domněnek a předpokladů a identifikace jádra problému.

Postup je velmi prostý. Zkrátka se ptáte proč. Ať již jde o uživatele, se kterým vedete rozhovor, nebo o kolegu, který navrhuje nějaké řešení. Je vhodné začít otázkou položenou široce a postupně se dopracovávat ke konkrétní a detailní příčině. Na námitku, kterou pravděpodobně napadne řadu lidí v souvislosti s touto metodou, uvádí zmíněná společnost IDEO ze své praxe následující:

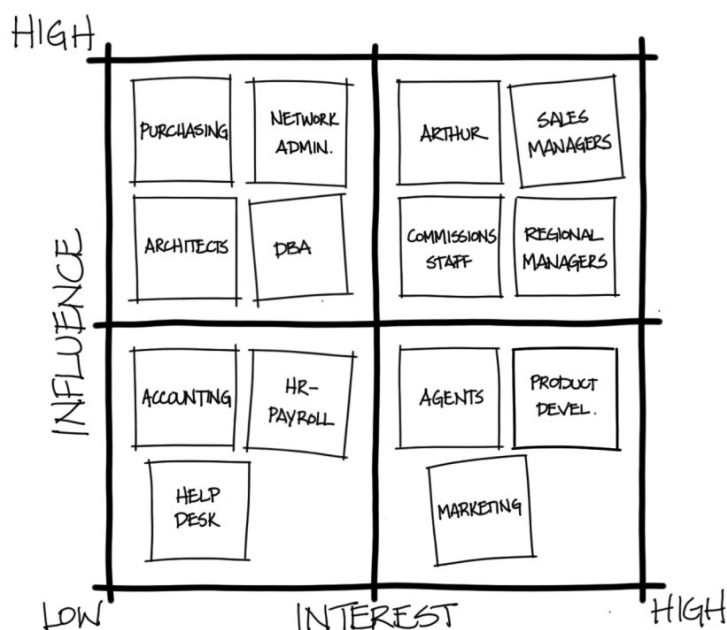
Sure, you may feel like a four-year-old asking “why” every time a person answers your previous question, but if you stick with it, and give the person you’re interviewing the time, space, and permission to really go deep, you’re likely to wind up with a few key insights.⁶⁹

2.5.4 Stakeholder map

Bylo zmíněno, že design se ve velké míře zaměřuje na konkrétní lidi a uživatele. K tomu je potřeba nejprve vědět, kdo relevantní uživatelé jsou. Ne vždy je to – především u komplexnějších služeb – tak

⁶⁹ The Five Whys [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.designkit.org/methods/66>

zřejmé, jak by se na první pohled zdál. Při návrhu konkrétní jednoduché smlouvy půjde velmi často pouze o smluvní strany. Nicméně u smluv z oblasti „business to business“ je nutné počítat také s tím, jakých zaměstnanců se smlouva dotkne a kdo všechno s ní bude nucen pracovat. Ke zmapování těchto dotčených osob slouží právě mapa zainteresovaných osob. Ilustrační příklad obsahuje Obrázek 6.

Obrázek 6⁷⁰

Cílem zároveň není jenom vytvořit dlouhý seznam jmen. Zároveň se snažíte utřídit jednotlivé osoby dle základních kritérií. Zvolená kritéria záleží na konkrétní situaci, nicméně zažitou základní variantou je členění osob na ose pokrývajících jaký vliv v rámci problému osoba má a jaký má zájem. Soudce má značný vliv, avšak zájem na věci nemá. Nad formulářovou smlouvou má oproti tomu zákazník moc malou, avšak zájem značný.

Z takto zmapovaných relevantních osob můžete následně vybírat, na které se zaměříte, čeho u nich chcete dosáhnout, a podobně.

⁷⁰ Stakeholder Map [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.kbp.media/stakeholder-map/>

Tímto nicméně opustíme stručné představení některých používaných metod. Veškeré metody je dobré vnímat spíše návodně a vždy je nutné upravit je pro dané potřeby. Vymezení toho jaké metody a v jaké podobě mají pro právo obzvláštní potenciál a přínos je otázkou pro případné další zkoumání.

2.6 Visual Thinking

Oblast Visual Thinking je jednou ze základních prvků Legal Designu. Nejedná se vysloveně o samostatnou disciplínu a může být na pováženu, zda je na místě věnovat tomuto fenoménu speciální pozornost. Jedná se však o jednu ze snáze představitelných částí Legal Designu, která může čtenáři posloužit pro ilustraci fundamentálního smyslu oboru. Visual Thinking je často zmiňován v rámci designu obecně, nejedná se tak rozhodně o oblast, jejíž aplikace by byla nějak specifická pro obor práva.

Smyslem je cíleně podporovat vizuální nástroje komunikace. Právo je často – možná více než jakýkoli jiný obor – omezeno pouze na komunikaci textovou. Jiné prostředky komunikace se do práva dostávají spíše jako nástroj, nikoli samotný obsah. Samozřejmě se výjimky najdou, kupříkladu v oblasti průmyslového vlastnictví. Nicméně standardní právní výstupy jsou převážně textové, ať už se jedná o zákony, smlouvy, rozhodnutí, či jiné. Visual Thinking pak představuje snahu využívat i jiné vhodné prostředky zpracovávání a předávání informací, především tedy nástroje vizuální.⁷¹ To jak na úrovni výstupu, tak i pracovní, kdy pro vlastní potřeby právníka může být přínosné si daný problém vizualizovat. Pokud v rámci odstavcového textu komplikovaně popisujeme nějaký proces, není mnoho důvodu nepředstavit tento proces vizuálně ve formě vývojového dia-

⁷¹ LAUER, C. a C. a. SANCHEZ. Visuospatial Thinking in the Professional Writing Classroom. *Journal of Business and Technical Communication*. 2011, 25(2), 184-218. DOI: 10.1177/1050651910389149. Dostupné také z: <http://jbt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1050651910389149> s 186

gramu. Takový výstup je pak snáze představitelný, lépe se v něm orientuje a lépe kontroluje. Nejedná se přitom samozřejmě o jediný vizualizační nástroj, ale pouze o ilustrační příklad.

Cílem Visual Thinkingu je tak připomínat, že nad věcmi není třeba přemýšlet pouze v jejich textové podobě, ale vizualizace mohou být velmi nápomocné. Zároveň do určité míry platí, že čím komplexnější fenomén, tím více může vizualizace pomoci jej pojmout. Právníci zpravidla nejsou zvyklí tento komunikační prostředek používat, a tedy jej ani nemají na paměti. Přenést myšlenku do vizuální podoby je dovednost jako každá jiná, a tedy je dokonalejší s přibývajícím praxí. Pakliže právník pracuje celý profesní život především s textem, nelze očekávat, že mu tato dovednost bude intuitivně vlastní. Visual Thinking tak má pro právníky obzvláštní význam. Jedná se o základní koncept, který je využívám napříč oborem Legal Designu, kde je snaha využívat nástroje vizuální komunikace patrná takřka na každém kroku.

Oblasti vizualizací se budeme věnovat ještě dále konkrétně v kontextu smluv. Nicméně univerzálnost a všudypřítomnost tohoto přístupu v rámci Legal Designu nás přinutila k tomu mu věnovat alespoň krátké představení. Nyní se již podíváme na praktické možnosti a výsledky aplikace takového přístupu v právní praxi.

3 Aplikace

V přechozích kapitolách jsme si představili jak východiska Legal Designu, tak obor samotný. Nejedná se však o nich vysloveně snadno uchopitelného a představitelného, což by měla napravit právě tato kapitola. Zde se budeme zabývat konkrétními oblastmi práva, ve kterých již existují praktické či výzkumné projekty, využívají právě designový přístup. Představíme si jak teoretický rámec, tak některé konkrétní projekty či iniciativy. Jak bylo zmíněno v úvodu, bude největší pozornost věnována smlouvám. Jednak z důvodu dostupnosti výzkumu, jednak kvůli snaze se v rozsahu práce věnovat alespoň jedné aplikaci podrobněji.

Obor Legal Designu a vlastně designu obecně je velmi prakticky zaměřen. Častěji se můžeme setkat spíše s rozбором realizovaných projektů či iniciativ nežli teoretickými úvahami o možnostech. Ačkoli se tak může mnohdy designový proces jevit jako nevědecký a nezaložený na reálných výzkumech, reálně tomu tak není. Jak jsme si dříve představili, každý designový proces předpokládá a přímo vyžaduje výzkumnou fázi, ve které jsou hromaděny jak podklady, tak hypotézy a předpoklady, v rámci kterých se následně vytváří řešení. Cílem testování prototypů je rovněž prakticky ověřovat sestavené hypotézy. Dopadem toho, že se jedná o obor praktický, je tedy to, že výzkum je napojen na fázi vytváření a aplikace výstupu a není striktně oddělen. Tato skutečnost bude často patrná z následně představených praktických příkladů, kdy nástupcem výzkumné části je určité „zkusíme a uvidíme“. Tam, kde je možné určité předpoklady ověřit jejich otestováním se tak zpravidla nevytváří rozsáhlý výzkum snažící se zodpovědět totéž.

Z oblastí, které si zde představíme, se jedná o obory přístupu k justici, kde lze velmi dobře aplikovat principy designu služeb. Dále o design dokumentů, především smluv, kde je možné vycházet z poměrně bohatých podkladů týkajících se efektivního zpracování

a prezentace textu. V neposlední řadě přijde na řadu rovněž oblast vzdělávání, kdy nemálo Legal Designových iniciativ vniká právě na univerzitách. Nebudeme se přitom držet striktně příkladů, které jsou vystavěny pouze na designovém přístupu, ale zahrneme rovněž oblasti inovací, které jsou „pouze“ v souladu se zde prezentovanými principy.

3.1 Dokumenty

Jak jsme již zmiňovali, je právo oborem, který je velmi silně textově založený. Typickým právním výstupem je konkrétní dokument, neboť co je psáno, to je dáno. Variace dokumentů je přitom velice široká od stručných a neformálních po formální texty knižního rozsahu, rovněž co se jejich funkce týče.⁷² Psát tak, aby výsledný text byl zcela exaktní, všeobjímající a umožňující pouze jediný právní výklad je pak výsadou dobrého právníka. To se netýká jen použitých jazykových nástrojů, nýbrž celkové formální úpravu dokumentů a zároveň jeho fyzickou podobu. Navzdory vysoké různorodosti právních dokumentů je přístup k nim a podobě jejich obsahu až překvapivě jednotvárný. Od doby psaní dokumentů na psacím stroji se právníci často pouze přesunuli do Wordu, avšak výstupy jsou v základu stále stejné a právní jazyk se přizpůsoboval leda změně legislativní terminologie. V málo které oblasti je právní konzervatismus patrný v takové míře na první pohled, jako právě u dokumentů. Konzervativní přístup má samozřejmě i své opodstatnění. Je jen žádoucí, aby uzavřená smlouva byla po uplynutí času stále stejně platná. V souladu s pravidlem, že nic se nemá přehánět, je nicméně nepochybně možné najít cesty, jak přístup k právním dokumentům posunout dále, aniž by byla ohrožena právní jistota, kterou mají poskytovat.

⁷² Viz.: MITCHELL, Jay A. Working paper Document appreciation: some characteristics of legal documents (and talking with students about them. Stanford Law School, 2014, , 1-18. s. 5

Právní styl patří do kategorie odborných funkčních stylů popřípadě normativního funkčního stylu.⁷³ Pracuje tedy v rámci odborného právního prostředí a zároveň jeho cíle jsou čistě pragmatické. Konkrétní cíle dokumentů se liší od popisu právního vztahu ve smlouvách, přes odůvodnění autoritativního rozhodnutí v rozsudcích, či dokumenty u nichž je obsah vytvářen čistě formálně kupříkladu u cenných papírů. Obecným smyslem každého dokumentu je pak uchovat určité informace, které je možné z dokumentu později opět získat jejich přečtením. Nejde tedy o nic více, než o nástroj přenosu informací. Zda tyto informace mají funkci, argumentu, popisu či tvrzení je již pouze další úroveň členění. Rovněž nehraje v obecné rovině roli, zda se jedná o dokument tištěný, elektronický či jiný. Právo samozřejmě rozeznává a samo používá i jiné prostředky předání informací, typicky mluvený jazyk, nicméně dokumenty jsou zdaleka nejběžnější⁷⁴. V rámci oblíbenosti dokumentů lze najít ještě obzvláštní zálibu v dokumentech textových.

Takové dokumenty provází až folklórní pověst textů nesrozumitelných, nečitelných, extrémně rozsáhlých, formálních a v neposlední řadě drahých. Tyto těžce odpáratelné konotace spojené s právními dokumenty dospěly tak daleko, že jsou již přímo zákonem reflektovány. V případě českého právního prostředí lze odkázat na § 1753 občanského zákoníku stanovující: „*Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné...*“ Jedná se tak o zákonné uznání skutečnosti, že právní dokumenty – alespoň v případě obchodní podmínky – nikdo nečte a nelze to po lidech vyžadovat. Obchodní podmínky jsou samozřejmě v kontextu, ve kterém se zde pohybujeme, extrémním příkladem. Nicméně bychom pouze těžko hledali právní dokument, který by byl vnímán jako přístupný, srozumitelný, přehledný či jasný.

⁷³ PASTYŘ, Svatopluk. Jak psát, aby se to dalo číst?. Právní rádce. 2016, 11.

⁷⁴ Z hlediska pozornosti a právní úpravy, nikoli reálné četnosti v právní realitě.

Jistě tak není překvapením, že v rámci oboru Legal Designu získaly dokumenty značnou pozornost. Konkrétně pak především smlouvy. Množství prostoru je věnováno tomu, jakým způsobem navrhovat dokumenty lépe tak, aby byl srozumitelnější nejen pro laiky⁷⁵, kteří s nimi pracují, či od kterých se právně vyžaduje, aby jim porozuměli; ale rovněž pro právníky samotné. Stejně tak, aby jejich psaní nebylo zbytečně zesložitováno a prodlužováno věcmi, „které se dělají nějak, protože se tak dělaly vždy“. V určitém smyslu lze s nadsázkou říci, že cílem je nalezení způsobů, jak zajistit, aby nebylo přidanou hodnotou právníka to, že vytváří výstupy způsobem, že k jejich následnému zpracování opět potřebujete právníka⁷⁶. Jde sice o pěkný způsob udržování stavovské nedotknutelnosti a uzavřenosti, nikoli však o dobrý způsob fungování právního státu. Pakliže dokumenty slouží k uchování a přenosu informací, je nepochybně žádoucí, aby jak vložení, tak vynětí informací z dokumentu bylo spojeno s co nejmenšími náklady. Takovým snahám nebylo v právu věnováno zásadní množství pozornosti, a právě zde nalézám Legal Design zcela ukázkovou možnost aplikace.

3.1.1 Vizualizace

Zmiňovali jsme, že v rámci dokumentů mají právníci tendenci využívat především textovou formu komunikace. Vznikají pak dokumenty, které jsou s výjimkou základního formátování často výhradně závislé na tom, že se uživatel dozví pouze to, co si přečte ve slovech. V rámci designového přístupu se vytvořila snaha tento způsob komunikaci obohatit i jinými nástroji. Tím hlavním nástrojem je využití

⁷⁵ PASSERA, Stefania a Helena HAAPIO. Transforming contracts from legal rules to user-centered communication tools: a human-information interaction challenge: a human-information interaction challenge. *Communication Design Quarterly*. 2013, (April), 38-45. DOI: 10.1145/2466489.2466498. Dostupné také z: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2466498> s 38.

⁷⁶ „From lawyer for lawyer“

vizualizací. Z převážné většiny se nejedná o snahu nahradit celou smlouvu a často ani samotné části textu jejich vizualizovanou variantou, ačkoli i takové varianty existují, nicméně ty budou zmíněny později. Právo v dokumentech často pracuje s abstraktními koncepty, které nutně musí nějakým přesným a srozumitelných způsobem popsat. Z podstaty práva pak vyplývá to, že potřeba, aby byl popis přesný, získá přednost před potřebou srozumitelnosti. V rámci smluv je ve svém důsledku nutné v první řadě ochránit zájmy klienta v případě soudního sporu. Při takovém sporu se text dostane do ruky soudci – či jeho asistentovi – kteří jsou již sami právníky a zorientovat se v nesnadno srozumitelném textu je součástí jejich profese. Vizualizace pak mohou představovat nástroj, jak podpořit srozumitelnost a přístupnost textu při zachování jeho přesnosti. Důvody, proč právníckým profesím trvalo zakomponování určité formy vizualizace do praxe déle, než jiným profesím, lze obecně shrnout následovně:

„Like any profession, change comes slowly-the law has been a text-only profession for hundreds of years. And unlike the physical sciences, the law usually deals in abstract ideas. A doctor can use an anatomical diagram to make a point, but it's difficult for a lawyer to explain a legal concept in anything but words. And until recently, it has been expensive and time-consuming to integrate images into a brief.“⁷⁷

Moderní technologie však učinili vytváření vizualizací o poznání jednodušší.⁷⁸ Samotný Word nabízí nástroj pro vytváření grafu a právník tak nepotřebuje nic více, než vstupní čísla⁷⁹. S rozvojem

⁷⁷ ROSMAN, AL. Visualizing the Law: Using Charts, Diagrams, and Other Images to Improve Legal Briefs: Using Charts, Diagrams, and Other Images to Improve Legal Briefs. *Journal of Legal Education*. 2013, 63(1), 70-81. Dostupné také z: <http://www.swlaw.edu/pdfs/jle/jle631rosman.pdf>

⁷⁸ Viz.: PASSERA, Stefania, Helena HAAPIO a Michael CURTOTTI. Making the Meaning of Contracts Visible – Automating Contract Visualization. *IRIS Conference on Legal Informatics 2014*, in Salzburg, 2014, 450(February), 443-450. ISBN 9783854033028. Dostupné také z: http://www.academia.edu/6314038/Making_the_Meaning_of_Contracts_Visible_-_Automating_Contract_Visualization

⁷⁹ Navíc dokáže Word vytvářet i základní diagramy a jiné vizualizace, byť nepříliš přívětivě.

takových nástrojů se i v právu začaly systematicky objevovat možnosti zakomponování vizualizací do běžné právní praxe způsobem, který nevyžaduje, aby si právníci osvojili jakékoli sofistikované grafické dovednosti⁸⁰. Samotné technické nástroje nicméně nepomohou, pokud právníci nebudou schopni uvažovat vizuálně. Zde se opět dostáváme ke konceptu Visual Thinking, kterému jsme se věnovali v kapitole 2.6. Jelikož právo bylo vždy oborem převážně textovým, jsou právníci jak ze svých studií, tak i z následné praxe zvyklí nad koncepty uvažovat textově. Schopnost vizuální představitivosti je pak dovednost, kterou si právníci musí osvojit.

Pod vizualizací není nutné si představovat přílišně sofistikované a komplikované grafické prvky. Jedná se o jakoukoli prezentaci informace, která nespolehá na odstavcový text, nýbrž jakkoli zapojuje prvek vizuálního vnímání. Pod vizualizace tak lze zahrnout i tabulky či odrážkové seznamy. Takové nástroje jsou již i v dnešní době v právních dokumentech běžně používané (nikoli vždy... ale běžně...). Nelze tak hovořit o nějakém inherentním odporu k používání takových nástrojů. Sofistikovanější vizualizační nástroje jsou tak již v zásadě stejně dostupné jako tabulky či seznamy a je jen třeba, aby se s nimi právníci naučili pracovat a překonali intuitivní konzervatismus.

Možností, jaké druhy informací lze podpořit jejich vizualizací je mnoho a je na každém najít metody, které budou vhodně fungovat právě pro jeho práci a jeho styl. Nicméně lze samozřejmě nalézt zobecnitelné příklady. Jeden z možných výčtů uvádí i Adam L. Rosman, který demonstruje následující příklady⁸¹:

⁸⁰ Pro některé vizualizace není potřeba více grafických prvků, než pro obyčejnou tabulku. Často si lze vystačit jen s pár čárami.

⁸¹ ROSMAN, AL. Visualizing the Law: Using Charts, Diagrams, and Other Images to Improve Legal Briefs: Using Charts, Diagrams, and Other Images to Improve Legal Briefs. *Journal of Legal Education*. 2013, 63(1), 70-81. Dostupné také z: <http://www.swlaw.edu/pdfs/jle/jle631rosman.pdf>

- Display an Important Fact That Text-Only Might Leave Flat
- Explain a Statute, Regulation, or Rule
- Show the Passage of Time
- Show Where Someone Was
- Explain a Case's Procedural History
- Keeping Track of Who's Who
- Explain the Relationships Between and Among the Parties

V rámci konkrétní nástrojů pak lze identifikovat ty nejméně náročně a pro právní informace častěji použitelné. Představíme si je pouze stručně.

Časové osy reprezentují plynutí času či vývoj konkrétních událostí. Jedná se nástroj, který může být vizuálně velmi jednoduchá a lépe pomáhá prezentovat, jak šli určité události po sobě či jak na sebe navazují. Praktickým příkladem využití může být časová osa předchozích řízení v rozsudku soudu. Časová osa může být graficky velice triviální a přesto účinná, jak je demonstrováno na Obrázku.

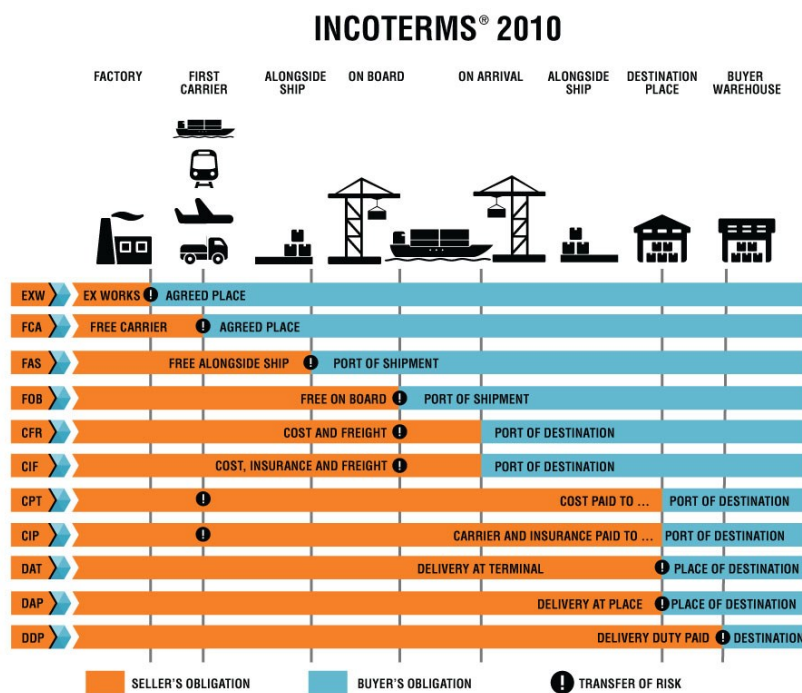
Obrázek 7⁸²

⁸² SLESS, David. Designing Documents for People to Use. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*. Elsevier, 2018, 4(2), 125-142. DOI: 10.1016/j.sheji.2018.05.004. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2405872618300194> s 126

Error! Use the Home tab to apply Nadpis 1 to the text that you want to appear here.

Vývojový diagram umožňuje efektivně znázornit procesní vztahy. Podobně jako časová osa pracuje s jednotlivými kroky, nicméně cílem je především představit možné varianty vývoje. Ve své nejjednodušší podobě jde o vizuální znázornění popisů typ „pokud, tak“. V právu je řada případů, kdy splnění či nesplnění podmínky otevírá další možné kroky, které opět navazují na podobné podmínky. Takovéto návaznosti lze velmi dobře graficky znázornit.

Diagram doručení představuje variantu nejkonkrétnější, která se nicméně v praxi již osvědčila. Jde o vizuální prezentaci doručování zboží či i služby a vliv jednotlivých fází na práva a povinnosti stran. Jde tím vlastně o specifický případ časové osy.

Obrázek 8⁸³

⁸³ MONTEZUMA, Johnatas. INCOTERMS 2010 [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://internationalcommercialterms.guru/>

Swimlane diagram fungují do určité míry jako zjednodušená tabulka. Jde o velmi jednoduchý nástroj vizuálního rozdělení kategorií. Dané informace mohou být jak na sebe navazující, tak zcela nezávislé. V konkrétních právních textech lze takto například velmi jednoduše rozdělit práva a povinnosti stran.

Tabulky jsou, jak již bylo zmíněno, vizualizací. Vytvoření tabulky není samo o sobě složité. Určitou výzvu může představovat pouze správná identifikace sloupců a řádků z obsahového hlediska. Z hlediska vizuálního pak problémem bývá nadužívání ohraničení jednotlivých buněk tabulky.

Doprovodné ikony představují graficky nejnáročnější variantu. Nikoli nezbytně, neboť řadu ikon lze získat a použít zdarma, nicméně pro sofistikovanější užití je většinou třeba tvořit ikony vlastní. Smyslem doprovodných ikon je podobný jako nadpisů textu. Jde o jakési vizuální shrnutí či nápovědu toho, jaký obsah v dané části textu nalezneme. Dokument je tak lépe orientovatelný, neboť ikony jsou zpravidla zpracovatelné okamžitě a automaticky.

Pro různé druhy právních dokumentů pak můžeme ještě najít zvláštní specifika. Nejedná se tak pouze o smlouvy, ale kupříkladu i o legislativu.⁸⁴ Konkrétně pro smlouvy je však možné identifikovat čtyři kategorie jakými lze vizualizace využít, dle jejich role. Zjednodušeně lze hovořit o:

- Vizualizaci ve smlouvě
- Vizualizace o smlouvě
- Vizualizaci pro smlouvu
- Vizualizaci jako smlouvě⁸⁵

⁸⁴ Viz: CURTOTTI, Michael a Eric MCCREATH. Enhancing the Visualization of Law. SSRN Electronic Journal. 2012, , 1-27. DOI: 10.2139/ssrn.2160614. Dostupné také z: <http://papers.ssrn.com/abstract=2160614> <http://ssrn.com/abstract=2160614>

⁸⁵ PASSERA, Stefania. Beyond the wall of contract text - Visualizing contracts to foster understanding and collaboration within and across organizations. s. 40

Využitím ve smlouvách je myšleno zmiňované doplnění textové podoby smlouvy její vizualizovanou variantou. Vizualizace je pak přímo součástí smlouvy, nicméně především jako prvek vysvětlující, nikoli zavazující. Přednost má informace obsažená v textové podobě, tedy při rozporu obou vyjádření má přednost textová.

Vizualizací o smlouvě je myšlen separátní nástroj, který má osvětlit jinak zcela textovou smlouvu. Vizualizace tak není součástí smlouvy, ale je kupříkladu poskytnuta klientovy, či oběma smluvním stranám, pro jednodušší pochopení obsahu. V zásadě se jedná, z pohledu právníka, o nejbezpečnější variantu, kdy samotnou smlouvu může sepsat tak jak je zvyklý a pouze v nezávazném handoutu použije obrazové vyjádření.

Vizualizace pro smlouvu je kategorií, která se nejméně týká samotného dokumentu.⁸⁶ Opět se netýkají samotné smlouvy, nýbrž procesu smlouvě předcházejícímu. Mohli bychom říci, že jde o vizualizace využívané při draftování. Jejich cílem je osvětlit proces uzavírání smlouvy, prezentovat zásadní obsahové body, sporná ustanovení, apod. Spíše než o osvětlení smlouvy jako takové, jde tedy o osvětlení kontrakčního procesu. Myšlenkou je výchozí premisa, že pakliže je člověk v obraze (krásně vhodné české slovo) již od začátku, pak je mu zřejmější i finální obsah smlouvy. Porozumění již ve fázi vyjednávání obsahu rovněž značně napomáhá k prevenci nedorozumění a odlišného pochopení samotného závazku.

Vizualizace jako smlouva je v praxi zřejmě nejméně významná, nicméně rovněž existující. Jedná se o případy, je celá smlouva vyvedena ve vizualizované podobě. Do této kategorie spadají rovněž komiksové smlouvy.⁸⁷ Komunita zabývající se problematikou komikso-

⁸⁶ HAAPIO, Helena, Daniela Alina PLEWE a Robert DE ROOY. Next Generation Deal Design: Comics and Visual Platforms for Contracting: Comics and Visual Platforms for Contracting. Internationales Rechtsinformatik Symposium IRIS. 2016, 380(February), 8-8. ISBN 9783903035096. s. 4

⁸⁷ Tamtéž

vých smluv existuje například v Austrálii⁸⁸. Po překonání prvotního podivení zjistíme, že se jedná o zcela seriózní přístup, který již rovněž zaznamenal reálné přínosy. Lze uvést případ zcela vizualizované smlouvy využívanou v Jižní Africe jako pracovní smlouvy pro negramotné zaměstnance⁸⁹. Člověk, který neumí číst, si z textové smlouvy příliš neodnese, avšak potřebuje závazně právně jednat. Komiksová smlouva tak představovala nástroj, jak mohou obě smluvní strany v takové situaci rozumět uzavíranému závazku.

3.1.2 Typografie

Typografie se obecně vzato zabývá vizuální stránkou psaného slova. Opět si pro jistotu připomeňme, že se nejedná pouze o to, aby „to bylo hezké“, ale jde především o praktické dopady typografie. Jedná se o obor, který se zaměřuje především na pomoc čtenáři se získáním informací, které samotný text obsahuje.⁹⁰ Do teď byla řeč spíše o dokumentech jako celku. Nyní půjdeme do určité míry o krok hlouběji, avšak pravděpodobně méně, než byste čekali. Typografie se ve svém důsledku totiž zabývá více věcmi, než jen tím, jak vypadají jednotlivá písmena. Nezáleží rovněž na použitém médiu. Typografii není třeba vnímat jako něco historického vztahujícího se pouze k papíru. Typografická pravidla se věnují zobrazení textu bez ohledu na použité médium.

Typografie rovněž pracuje s určitými kognitivními omezeními, které každý člověk má. O co méně náročné pro člověka zpracování textu – po vizuální stránce – bude, tím spíše je možné udržet jeho

⁸⁸ Viz.: Comic Book Contracts [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.comicbookcontracts.com/>

⁸⁹ Viz.: HUTCHISON, Andrew. Legal contracts drawn up as comic strips are being used in South Africa. Quartz Africa [online]. 2018 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://qz.com/africa/1352015/legal-contracts-drawn-up-as-comic-strips-are-being-used-in-south-africa/>

⁹⁰ Viz.: ROBBINS, Ruth Anne. Painting with print. Journal of the Association of Legal Writing Directors. 2004, 2. s. 114

pozornost a zajistit jeho porozumění. Tato potřeba je u právních, stejně jako úředních textů obzvláště výrazná. Zatímco beletrie má možnost člověka do textu vtáhnout poutavým příběhem a odborná literatura zájmem o obor, právní texty tuto výhodu nemají. Pro některé právní texty můžeme sice uvažovat o motivaci člověka jim porozumět a nezbytnou mentální kapacitu jim věnovat proto, že obsah dokumentu pro ně může mít zásadní důsledky. Na výše představené příkladu předvolání k soudu jsme mohli vidět, jak jednoduché zpřístupnění textu vedlo ke snížení administrativní zátěže soudu na nutnost nechat osoby předvést. Typografie představuje pro právníka zcela nezákladnější a nejméně aplikačně náročný nástroj, jak učinit textové dokumenty o něco málo přehlednější, srozumitelnější a jednodušší na přečtení.⁹¹

Ve své knize *Typography for Lawyers* stanoví Matthew Butterick tři předpoklady ohledně typografie:

- 1) Good typography is measured by how well it reinforces the goals of the text, not by some abstract scale of merit. Typographic choices that work for one text won't necessarily work for another. Corollary: good typographers don't rely on rote solutions. One size never fits all.
- 2) For a given text, many typographic solutions would work equally well. Typography is not an algebra problem with one correct answer.
- 3) You're ability to produce good typography depends on how well you understand the goals of you text, not on taste or visual training. Corollary: If you misunderstand, the goals of your text, good typography become purely a matter of luck.⁹²

Z prvního bodu vidíme, že typografická pravidla nelze nikdy považovat za absolutní. V obecném pojetí budou zcela odlišná pravidla fungovat pro reklamní leták v supermarketu a jiná pro knihu o histo-

⁹¹ KIERNAN-JOHNSON, Derek H. *Telling Through Type: Typography and Narrative in Legal Briefs: Typography and Narrative in Legal Briefs*. *Journal of the Association of Legal Writing Directors*. 2010, 7, 87-122. s. 88

⁹² BUTTERICK, Matthew a Bryan A. GARNER. *Typography for lawyers*. 2nd edition. Houston, TX: O'Connor's, [2015]. ISBN 978-1-59839-262-3. S. 29

rii. V rámci textů použitých v rámci právního prostředí samozřejmě lze nalézt určité podobnosti a obecně platná pravidla, nicméně je vždy nutné mít na paměti konkrétní dokument a to, jaké má být jeho vyznění, kdo jej bude číst a zkrátka co je jeho cílem. Nelze tato pravidla aplikovat tupě a mechanicky.

Druhý bod vychází z podobného problému jako první, avšak z opačné strany. Není možné u jednoho konkrétního dokumentu dohledat jedno konkrétní správné typografické řešení. Správných řešení bude zpravidla více a není možné říci, že jedno z nich je to nejsprávnější.⁹³ Toto je důležité si uvědomit především z důvodu, aby člověk při typografické úpravě dokumentu již netrávil čas a energii úvahami nad různými variantami, ve chvíli, kdy žádná z nich nepřinese oproti jiné žádnou přidanou hodnotu.

V rámci posledního bodu navazujeme na smysl celé typografie. Vždy potřebujete vědět, jakého cíle má daný dokument dosáhnout, neboť na základě toho můžete odpovědět na jednotlivé otázky týkající se typografie. Je na místě zdůraznit, že když mluvíme o cíli či účelu, mluvíme v tuto chvíli v kontextu typografie skutečně o samotném dokumentu. Podle § 1724 odst. 1 občanského zákoníku je smlouvou projev vůle stran zřídit mezi sebou závazek a řídit se jeho obsahem. To však není zcela totožné s cílem dokumentu, který smlouvu reprezentuje. Cíle takového dokumentu mohou být různé, od podkladu pro soudce v případě soudního sporu, předání autoritativní představy jedné ze strany, zachycení vzájemných práv a povinností, podklad pro zápis do katastru nemovitostí a mnoho dalších.⁹⁴ Bez vyjasnění cílů a účelů dokumentu není možné činit rozhodnutí o tom, jaká část obsahu má být jakým způsobem zvýrazněna oproti jiné, jakým dojmem má dokument působit, či jak informace strukturovat.

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Je možné se zabývat i samotnými zákony a právními předpisy. Viz např.: WALLER, Rob. Layout for legislation. Simplification center. 2015, (April).

Představíme si nyní stručně některé z nejběžnějších typografických fenoménů. Tato práce nicméně neaspiruje na jakkoli vyčerpávající typografické pojednání, proto budou vybrány pouze některé nejběžnější a ilustrativní komponenty pro demonstraci toho, jak je možné nad tímto oborem v rámci právních dokumentů přemýšlet.

Písma jsou nejspíše viditelným nástrojem typografie. Jedná se o pověstné „fonty“. Pro základní terminologii je vhodné znát rozdíly mezi rodinou písma, řezem písma a písmem jaksi v užším slova smyslu. Rodina písma označuje celou sadu, kupříkladu písma Times New Roman⁹⁵. Veškeré konkrétní varianty a podoby jsou pak součástí rodiny daného písma (anglicky *typeface*). Řezem písma rozumíme jednotlivé varianty v rámci dané rodiny. Typicky se jedná o kurzívu, tučnou variantu a jejich kombinaci. Existuje nicméně řada dalších řezů. Písmem v užším slova smyslu pak rozumíme již jeho zcela konkrétní variantu. Kupříkladu tedy Times New Roman velikosti 12 v kurzívě.

Volba správného písma vychází z řady aspektů.⁹⁶ Pro právní texty zřejmě nebudeme nikdy zvažovat okrasné rodiny písem a budeme volit seriózní varianty. V rámci těch již mohou být rozdíly často na úrovni osobního vkusu, avšak i zde existují rozdíly relevantní pro design dokumentu. Rodiny typu *monospaced* – tedy kde každé písmeno zabírá stejnou šířku – mohou omezit počet znaků, které se vejdou na jeden řádek bez přidané čitelnosti a zbytečné tak dokument nathovat. Některé rodiny jsou zvláště upraveny pro tisk tak, aby minimalizovaly – bez dopadu na čitelnost – množství použitého inkoustu, což může u větších institucí vést ke značným úsporám. Rodina písma

⁹⁵ KIERNAN-JOHNSON, Derek H. *Telling Through Type* s. 91

⁹⁶ Ilustrační úvahu z právního prostředí nad výběrem rodiny písma, stejně jako další typografické prvky, je možné nalézt zde: BERMAN, David. *Toward a New Format for Canadian Legislation* s 17

může být dokonce navržena – byť spíše z akademických důvodů – aby podporoval zapamatovatelnost obsahu.⁹⁷

V rámci řezů písem je častý rozdíl v případě kurzívy. Pakliže je kurzíva využívána k vyznačení nějak specifické části textu – v praxi především citace, či cizí pojmy – je třeba, aby byla skutečně odlišitelná. Rozlišuje se při tom kurzíva pravá a nepravá. Ta nepravá spočívá pouze v tom, že základní řez písma je vyveden pouze v mírném náklonu. Pravá kurzíva oproti tomu obsahuje specifické vyvedení. U nepravé kurzívy je pak rozdíl oproti základnímu textu méně patrný a může způsobovat i horší čitelnost, protože občas není vytvořena zvláště typografem, nýbrž automaticky počítačem. Pakliže je tedy kurzíva v textu často využívána, je vhodné zaexperimentovat s tím, aby byla zvolena rodina písma, která má kurzívu řádně vyvedenu.

Za zmínku stojí, že podtržení textu není žádnou součástí rodiny písma a nejedná se ani o samostatný řez. Jedná se o věc vzniklou z v době psaní na psacím stroji, který ani tučné vyvedení ani kurzívu neumožňoval. Nouzovou variantou tak bylo pod každé místo umístit podtržítka a tím text zvýraznit. Dnes již však při práci na počítači neexistuje žádný důvod se k takové variantě při úpravě odstavcového textu uchýlovat. Podtržení vnáší do textu nadbytečný vizuální prvek oproti tučnému řezu či kurzívě, které text zvýrazňují bez přidání čehokoli nad rámec samotných písmen.

Řádky textu mají v odstavcovém dokumentu dva základní parametry. Délku a výšku. Ohledné délky řádku je standardním problémem, že jsou řádky textu příliš dlouhé. U kratších řádků člověk vystačí s pohybem očí a nemusí u nich pohybovat i hlavou. Text vyvedení v kratších řádcích je zároveň přehlednější a poskytuje lepší orientaci při hledání konkrétních částí. Standardně je doporučováno držet délku řádku mezi 45 a 90 znaky⁹⁸, či přísněji a ideálněji mezi

⁹⁷ Sans Forgetica [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://sansforgetica.rmit/>

⁹⁸ BUTTERICK, Matthew a Bryan A. GARNER. *Typography for lawyers* s. 140

60-70 znaky.⁹⁹ Pro běžné odstavcové texty vyvedené na papíru A4 je problémem spíše hranice horní. Nejjednodušším způsobem jak kontrolovat délku řádků je pak práce s okraji stránek. Zaplnění celé stránky velikosti A4 odstavcovým textem není pro čitelnost obsahu dobré a vyplatí se v tomto ohledu mít na papíře trochu prázdného místa.¹⁰⁰ Pro určité experimentální ověření tohoto pravidla o délce řádku se můžete pokusit ve své knihovně najít knihu, která by byla formátu A4 s řádky vedenými na prakticky celou šířku.

Ohledně výšky řádku platí to podobné. Pokud je řádkování příliš malé, je obtížné držet oko na daném řádku. Pokud příliš velké, zabírá text zbytečné mnoho místa a obtížně se přechází z jednoho řádku na druhý. Zvýšené řádkování se může zdát jako mrhání prostorem a natahování dokumentu na další stránky. Nicméně obzvláště u delších dokumentů, které je potřeba číst v celku, je dopad na kognitivní náročnost zpracování textu značný.¹⁰¹ Mozek zpracovává slova zpravidla jako vizuální celek, nikoli po jednotlivých písmenech.¹⁰² Pokud jsou řádky příliš blízko u sebe, mozek zvládá nevyhnutelně vnímat i slova na sousedních řádcích, což ubírá potřebnou kapacitu a působí rušivě. Ideální variantou pro dlouhé texty je výška řádku mezi 115 % a 125 %.¹⁰³ Toto rozmezí je též vázáno na délku řádku, čím delší řádek, tím větší je vhodná mezera mezi nimi.

Představili jsme si stručně pouze dva z nejzákladnějších typografických prvků; písma a řádky; to ještě ve značně povrchní rovině. Typografie se zabývá celou řadou dalších prvků textu, jako je jeho zarovnání, použití speciálních znaků, kapitálky, velikost písma, odsazení, sloupce, tabulky a mnoho dalšího. Výhodou těchto pravidel je, že jsou snadno zakomponovatelná přímo do šablon dokumentů a dále

⁹⁹ IERNAN-JOHNSON, Derek H. *Telling Through Type*: s. 111

¹⁰⁰ ROBBINS, Ruth Anne. *Painting with print* s. 124

¹⁰¹ IERNAN-JOHNSON, Derek H. *Telling Through Type* s. 111

¹⁰² Viz.: ROBBINS, Ruth Anne. *Painting with print* s. 116

¹⁰³ IERNAN-JOHNSON, Derek H. *Telling Through Type* s. 111

s o ně člověk nemusí starat. Typografie řeší skutečně základní stavební kameny každého dokumentu, ačkoli se může často na první pohled jednat o drobnosti, tak velké množství takových drobných nedostatků již vytvoří poměrně značný problém. Obzvláště když potřebujete čtenáři nedat důvod, aby přestal číst či vnímat.

3.1.3 Business to business smlouvy

Smlouvy „business to business“ představují do značné míry separátní kategorii. Jednak z důvodu času, kolik je investováno do jejich přípravy, tak časté komplikovanosti. Zároveň se jedná o oblast, kde vůle investovat do vhodnějšího postupu jejich navrhování, který má zároveň potenciál podporovat obchodní zájmy. K této oblasti jsou rovněž k dispozici výzkumy naznačující, že se podstatným způsobem mívá představa právníků o potřebách jejich klientů a jejich realita.

Jedním takovým případem může být výzkum uskutečněný organizací The International Association for Contract & Commercial Management (IACCM) v roce 2011. Na vzorku více jak tisícovky organizací věnujících se vyjednávání smluv, zjišťovali, jaké klauzule vyjednávají nejčastěji a ty, kterým by se dle nich měla do budoucna věnovat největší pozornost. V Tabulce uvádíme výstupy onoho výzkumu ve zkrácené podobě prvních deseti položek.

Tabulka 3¹⁰⁴

	„Top Terms of Today“ The terms that are negotiated with greatest frequency	„Top Terms of the Future“ Terms that would be more productive in supporting successful relationships
1	Limitation of Liability	Change Management
2	Indemnification	Scope and Goals

¹⁰⁴ IACCM 2011c, 6 Podle stručnějších dat dostupných k roku 2018 se situace oproti roku 2011 v přílišné míře nezměnila: [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://blog.iaccm.com/commitment-matters-tim-cummins-blog/most-negotiated-terms-2018>

Error! Use the Home tab to apply Nadpis 1 to the text that you want to appear here.

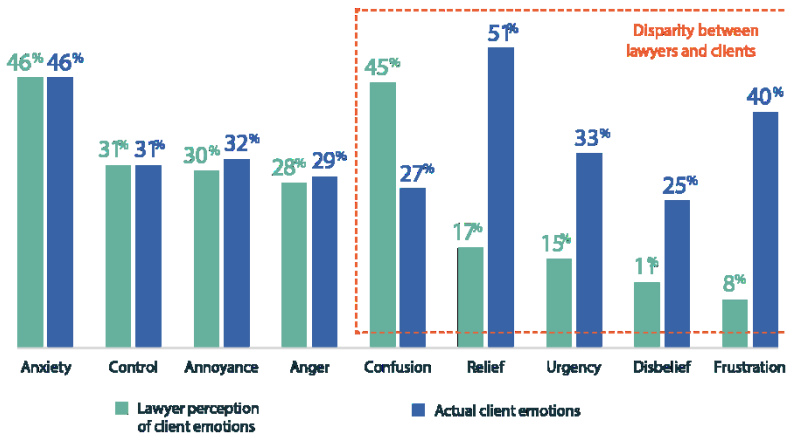
3	Price / Charge / Price Changes	Responsibilities of the Parties
4	Intellectual Property	Communications and Reporting
5	Payment	Performance / Guarantees / Undertakings
6	Liquidated Damages	Limitation of Liability
7	Performance / Guarantees / Undertakings	Delivery / Acceptance
8	Delivery / Acceptance	Dispute Resolution
9	Applicable law / Jurisdiction	Service Levels and Warranties
10	Confidential Information / Non-disclosure	Price / Charge / Price Changes

Z tabulky je patrné, že se mívá představa o tom, které části smlouvy jsou z obchodního hlediska nejdůležitější s těmi, kterým je věnována největší pozornost. Taková skutečnost je nepochybně podnětem k hledání cest, jak k vytváření smluv přistupovat odlišně tak, aby lépe obsáhly důležité hodnoty.

Z této oblasti lze ještě stručně zmínit výzkum, z letošního roku, který se zaměřoval především na emoce ve vztahu právník – klient. Není to výzkum zaměřený přímo zaměřený na smluvní agendu, avšak do ilustrace stavu se nám v tomto bodě hodí.

Obrázek 4¹⁰⁵

Percentage who see each of the following emotions as part of the client experience when hiring a lawyer

Graf ilustruje, že právníci nejsou v některých oblastech příliš přesní při odhadování, jaké emoce jejich klient pociťuje. Nejedná se nicméně o akademický výzkum, proto je vhodné jej vnímat s nadsázkou. Pokud chceme navrhovat právní služby tak, aby s nimi byli jejich adresáti spokojeni a negativní emoce nebyly k jejich využívání překážkou, je nejdříve nutné jim porozumět.

Helena Haapio ve své práci „Next Generation Contracts: A Paradigm Shift“¹⁰⁶ tyto aspekty obchodních smluv zkoumá podrobně se zaměřením právě na relevantní nové přístupy, které mohou do procesu přinést přidanou hodnotu, která pro ne v současnosti není typická, tak aby lépe reflektovali obchodní potřeby společností. Základní shrnutí takového posunu pak uvádí v následující tabulce.

¹⁰⁵ Upraveno z: Clio. Legal Trends Report 2018. Dostupné také z: <https://www.clio.com/resources/legal-trends/2018-report/>.

¹⁰⁶ HAAPIO, Helena. Next Generation Contracts: A Paradigm Shift: A Paradigm Shift. Lexpert, 2013, s. -318, 318 s. ISBN 978-952-99914-3-3.

Tabulka 5¹⁰⁷

	Classical Legal Thinking	Managerial-Legal Design Thinking
Views contracts as	A source of rules, privately made laws: piece of evidence	Enablers, communicative artifacts, interfaces; something to be designed
Sees contracts primarily as	Legal instruments	Managerial instruments
Sees as contracts' primary objectives	Legal objectives	Business objectives, supported by legal objectives
Core concerns	Validity, enforceability, precision, legal accuracy, providing for all possible contingencies, watertight tech to be used in case of failure, liabilities and remedies	Reaching business objectives through the contract; contracts' usability and functionality, ease of use, understandability, readability
Disciplinary basis	Law	Multidisciplinary

V takto popsaném posunu je možné velmi zřejmě pozorovat vliv dříve popsaného směru Proactive Law, ze kterého autorka otevřeně vychází.¹⁰⁸ Výzkumy tak popisují skutečnost, že se nestřetává to, co právníci do smluv přinášejí a co by klienti od nich chtěli. Respektive zmíněného vnímání smlouvy jako čistě právního nástroje versus nástroje, který by měl mít na společnost reálný vliv.¹⁰⁹

Více se již této konkrétní problematice věnovat nebudeme, neboť cílem bylo pouze představení oblasti, v níž má již v současnosti de-

¹⁰⁷ Tamtéž s. 42

¹⁰⁸ Tamtéž s. 7 a násl.

¹⁰⁹ Výmluvný příklad z praxe lze nalézt popsaný zde: <https://thinkgrowth.org/why-lawyers-dont-run-startups-25c5e0c877ed> [20.12.2018]. Popisuje případ, kdy právník hodnotil návrh smlouvy bez ohledu na obchodní potřeby klienta. Výsledkem byla kategorická odmítnutí nevýhodných a jednostranných klauzulí, u kterých se ale později ukázalo, že pro klienta nepředstavují praktický problém. Vlivem tohoto přístupu málem celý obchod ztroskotal.

signový přístup své místo. Rovněž jsme si ilustrovali problémy, které design pomáhá řešit. Podobné výzkumy zaměřené na očekávání, potřeby a dopady zúčastněných osob budou nepochybně potřeba i pro další právní oblasti, kupříkladu zmíněnou otázku přístupu k justici.

3.1.4 Privacy policy

Konkrétním dokumentem, kterému se v současné době dostává v rámci jeho designování zvláštní pozornosti, jsou zásady ochrany osobních údajů. V souvislosti s přijetím Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (GDPR) bylo nutné v zásadě veškeré zásady upravit a přepracovat.¹¹⁰ Jednalo se tak o vhodnou příležitost k hledání obecných přístupů, jak takové zásady navrhovat novými, srozumitelnějšími způsoby. Tyto snahy podpořilo samo GDPR, neboť klade podstatný důraz na to, aby uživatelé byli o způsobech, jakými je nakládáno s jejich osobními údaji informováni srozumitelným způsobem. Článek 12 GDPR pak přímo říká, že informace mají být uživateli poskytnuty „*stručným, transparentním, srozumitelným a snadno přístupným způsobem za použití jasných a jednoduchých jazykových prostředků*“¹¹¹. V rámci doprovodných stanovisek rovněž nabádá k experimentování a zkoušení nových způsobů předání potřebných informací a nabízí kupříkladu možnost využití ikon k zpřístupnění dokumentu.¹¹²

¹¹⁰ Legislativní změny mohou být často impulzem pro inovace. Viz.: MAROTTA-WURGLER, F a R TAYLOR. Set in Stone: Change and Innovation in Consumer Standard-Form Contracts: Change and Innovation in Consumer Standard-Form Contracts. NYUL Rev. 2013, 88, 240-285. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/nylr88&ion=10 s 248

¹¹¹ Článek 12 Nařízení Evropského parlamentu a rady 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů (GDPR)

¹¹² Bod 25. Guidelines on transparency under Regulation 2016/679, Article 29 Working Party, 2018, uvádí: „In order to help identify the most appropriate modality for providing the information, in advance of ‚going live‘, data controllers may wish to trial different modal-

Další okolností, která podporuje inovativnější přístupy k tomuto dokumentu je fakt, že jsou velmi často umístěny na internetových stránkách. Internetové služby jsou jednou z nejvýznamnějších kategorií služeb, při nichž dochází ke zpracování osobních údajů a poskytovatelé takovýchto služeb nemohou reálně posílat svým uživatelům zásady poštou k podpisu. Dokument je tedy umístěný přímo na internetových stránkách. Pakliže má pouze podobu souboru PDF, tak se dodatečný potenciál v zásadě vytrácí¹¹³, avšak pokud se jedná zároveň o samotnou internetovou stránku, nabízí se možnosti, které klasický dokument nenabízí. Obsah internetové stránky může být interaktivní, může obsahovat multimediální prvky a postrádá omezení okrajů listu papíru.

Zcela základní problém těchto dokumentů ilustroval umělec Dima Yarovinsky, když obchodní podmínky největších internetových služeb jednoduše vytiskl¹¹⁴. Jsou dlouhé.

ities by way of user testing [...] to seek feedback on how accessible, understandable and easy to use the proposed measure is for users.”

¹¹³ Byť i PDF nabízí nějaké pokročilejší možnosti formátování.

¹¹⁴ Artist visualizes the lengthy terms of services of large corporations like facebook and instagram [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.designboom.com/readers/dima-yarovinsky-visualizes-facebook-instagram-snapchat-terms-of-service-05-07-2018/>

Obrázek 9¹¹⁵

Nejdelší jsou na fotografii zcela vpravo vidět podmínky použití služby Instagram (nejedná se tedy pouze o zásady ochrany osobních údajů). Obsahují 17 161 slov a v průměru by je tak člověk četl 86 minut v kuse. Takový dokument samozřejmě uživateli neposlouží, neboť neexistuje reálná šance, že by jej kdokoli přečetl a pravděpodobně ani v něm našel, co hledá. Pravděpodobně poskytuje komplexní úpravu nutných právních aspektů, nicméně rozhodně nebyl psán s důrazem na uživatele a to nejen zákazníka, ale i soudce, či dozorový orgán. Tento případ však poukazuje na něco jiného, než by se na první pohled zdálo.

Instagram samozřejmě uživatele s podmínkami užití jejich služby neseznamuje v této formě jednoho souhrnného obřího dokumentu. Na svých stránkách má zákaznické centrum, kde si může uživatel dohledat potřebné informace dle jednotlivých kategorií, či přímo

¹¹⁵ Tamtéž

pomocí vyhledávače.¹¹⁶ Jednotlivé textové informace jsou pak provázány vzájemnými odkazy a propojeními na informace neprávni, například návody k používání služby. V případě vytištěné několikametrové reprezentace veškerých podmínek služby Instagram jde tak spíše o pěknou reprezentaci toho, co může internetové prostředí pro prezentaci právních informací nabídnout nad rámec tištěného dokumentu.¹¹⁷ Totiž právě funkce.

Stejně jako jsme v jedné z předchozích kapitol hovořili o vizualizacích a jejich potenciálu pro dokumenty, můžeme u elektronických dokumentů hovořit o potenciálu interaktivních funkcí. Kde u dokumentu můžete vizuálně upozadit informace, které nejsou zásadní, můžete na internetové stránce přímo použít tlačítko „zobrazit více“, po jehož zakliknutí se uživateli dodatečné informace zobrazí, jen pokud o ně stojí. Potřebuje uživatel starší verzi podmínek? Jednoduše mu zobrazíme rozdíly oproti jakékoli starší verzi dokumentu. Je většina textu pro uživatele relevantní jen za určitých okolností? Tak se jej zeptáme na pár otázek a podle toho zvýrazníme zásadní ustanovení. Zkrátka a jednoduše prostředí internetové stránky nabízí interaktivní i pasivní funkce, které mohou dále pomoci zpřístupnit nezbytné právní informace. Obsah lze více personalizovat a zvýrazňovat dle konkrétní situace či problému, které uživatele zajímají. Potenciál, kterého budou možná v budoucnu využívat i právní dokumenty, které nejsou s online světem spjaty tak nevyhnutelně, jako obchodní podmínky či zásady ochrany osobních údajů internetových služeb. Nicméně tyto možnosti musejí otevírat spíše právníci, neboť

¹¹⁶ Help center [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://help.instagram.com/402411646841720>

¹¹⁷ Při posuzování právních aspektů je pak tendence toto prostředí, v rámci kterého uživatel reálně nastavuje své preference a dozvídá se informace, podceňovat. Podrobně k problematice vnímání internetových stránek a jejich designu jako za právně relevantní prvek, viz.: MCGEVERAN, William, Chris HOOFNAGLE, Ryan CALO, et al. Website design as contract. *American University Law Review*. 2011, 60(09), 1635-1670.

lidé bez právního vzdělání nemohou posoudit, co je možné si s dokumenty dovolit a co už by bylo z právního hlediska za hranou.

V rámci navrhování zásad ochrany osobních údajů lze rovněž najít několik příkladů, kdy bylo k jejich navrhování využito designového přístupu.¹¹⁸ Dva z nich si jako praktickou ukázkou představíme blížeji s tím, že jeden bude v roviny akademické a druhý praktické.

První příklad pochází ze Stanfordské Univerzity a uskutečněn byl v roce 2016¹¹⁹. Cílem projektu bylo navrhnout nové způsoby předání informací týkajících se zpracování osobních údajů. K tomuto účelu využila pracovní skupina právě designové metodiky. Obzvláště se skupina snažila o přístup zaměřený na uživatele a rychlé prototypování možností řešení.¹²⁰ Po úvodních rozhovorech s odborníky z oboru a základních pohovorů s potenciálními uživateli si skupina nadefinovala personu, na kterou se zaměří, a která vycházela jako typický uživatel. V rámci podrobnějších rozhovorů s uživateli v rámci cílové skupiny se snažili identifikovat potřeby, které uživatel od zásad očekává a problémy, na které ve stávající situaci naráží. V rámci uživatelských potřeb bylo identifikováno osm často se opakujících oblastí¹²¹.

- Vyhnutí se nevyžádanému obsahu či zprávám.
- Znemožnění přístupu k jejich datům třetím subjektům.
- Vyhnutí se reklamám.
- Povědomí o tom zda jsou jejich osobní údaje zpeněžovány.
- Zabezpečení a skladování jejich osobních dat.

¹¹⁸ Podobné následujícím příkladům např.: HAGAN, Margaret. Designing 21st-Century Disclosures for Financial Decision Making. Stanford Law School Law and Policy Lab, 2016, s. - 79, 79 s.

¹¹⁹ HAGAN, Margaret a Nathan Abbott WAY. User-Centered Privacy Communication Design. 2016, , 1-7. Dostupné také z: <https://www.usenix.org/system/files/conference/soups2016/wfpm16-paper-hagan.pdf>

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

- Obecné povědomí o tom, jak společnost jejich data využívá.
- Mít kontrolu nad tím, jak společnost s jejich daty nakládá.

V rámci rozhovorů rovněž vyplynulo, že uživatelé se zpravidla o své soukromí zajímali a považovali za důležité, jak je s jejich daty nakládáno, avšak podrobné pročítání zásad ochrany osobních údajů nepovažovali za efektivní investici.¹²² To lze v určité míře interpretovat jako podklad pro tvrzení, že není pravdou jak jsou tyto dokumenty psány, protože je stejně nikdo nečte; nýbrž, že návaznost je opačná a lidé tyto dokumenty nečtou právě proto, jak jsou psány.

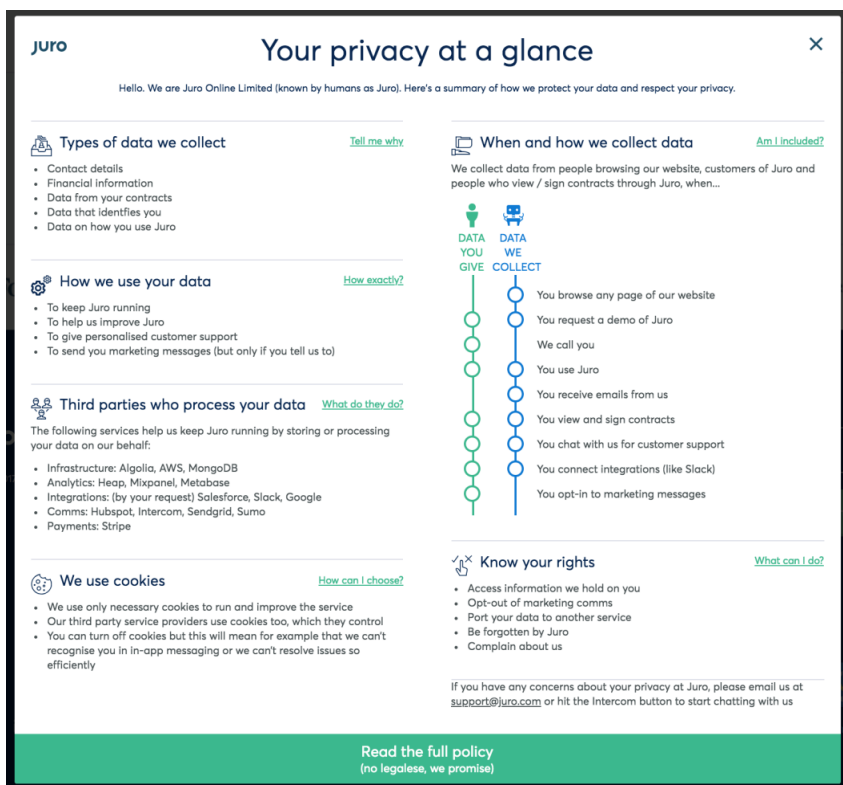
Druhý příklad pochází – jak již bylo řečeno – z praxe. Konkrétně od společnosti Juro¹²³, která poskytuje právníkům rozhraní pro správu smluv. Společnost sama při vytváření jejich platformy využívá designovou metodiku a rozhodli se stejným způsobem zpracovat rovněž jejich zásady ochrany osobních údajů. Cíl si vytyčili poměrně prostě: „*design a privacy policy that people would actually want to read*“¹²⁴. Na počátku se setkali s problémem velké obsažnosti podmínek. Aspektů, které bylo nutné pokrýt, bylo poměrně mnoho a bylo potřeba je pokrýt způsobem, který jim bude zároveň poskytovat úplnou právní jistotu. Na standardním procesu přípravy zásad — kdy management požádá právníky o vypracování zásad, ti je pošlou zpět, management je předá IT k implementaci a zásady se objeví na webu — se Juro rozhodlo ke dvěma základním modifikacím. Jednak do přípravy dokumentu zapojit již od začátku více lidí, než pouze právníky a druhá vycházet z reálných uživatelských dat a zpětné vazby.¹²⁵

¹²² Tamtéž.

¹²³ Juro [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://juro.com/>

¹²⁴ Privacy by design: building a privacy policy people actually want to read [online]. 2018 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://blog.juro.com/2018/05/02/privacy-by-design-building-a-privacy-policy-people-actually-want-to-read/>

¹²⁵ Tamtéž

Obrázek 10¹²⁶

Na základě těchto vstupních informací skupiny připravily několik konceptů a prototypů, které následně testovali s uživateli. Na základě získané zpětné vazby prototypy dále upravovali, či zavrhovali. Za takového postupu pak byly výstupem – vedle samotných prototypů – také zobecněné výsledky výzkumu a zpětné vazby. Hlavním zjištěním byla nutnost informace více segmentovat a dávkovat po menších kusech. Zcela ideálně ve chvíli, kdy jsou v rámci využívání služby aktuálně relevantní. Mezi další závěry patřil podložitelný příklon k prezentování informací ve formě konkrétních reálných scénářů či ve formě „co pro mě znamená, když“.¹²⁷ Uživatel tak nemusel složitě domýšlet, jak obecné právní informace aplikovat na jeho situaci. Na tomto bodě obzvlášť lze nalézt značnou nevýhodu obecně psaných

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

a převzatých zásad, které nejsou přizpůsobeny pro prostředí konkrétní služby.

V rámci multidisciplinárního týmu tak zorganizovali design sprint. Jedná se o nástroj, jehož cílem je v rámci pěti denní organizované práce přinést konkrétní výstup¹²⁸. Jde o určitý koncentrovaný designový proces vhodný pro drobnější projekty či úvodní nastartování inovačního procesu. Prezentovali následně několik problémů, na které v rámci procesu narazili a jakým způsobem se je rozhodly řešit.

- Problém: zahlcení obecnými informacemi
 - Řešení: rozdělení informací do vrstev
- Problém: o čem to ksakru mluvíte?
 - Řešení: zprostředkování významu skrze ikony
- Problém: kdy jsou data získávána?
 - Řešení: diagram zpracování údajů¹²⁹

Následný postup byl podobný jako u akademické skupiny v předchozím případě, kdy vytvořili prototyp výsledných zásad a zajistili testování na konkrétních uživateli za účelem získání zpětné vazby. Na základě toho vytvořili výstup, který využívají na svých internetových stránkách a který je nadále otevřený zpětné vazbě a sběru dat o tom, jak se zásadami uživatelé pracují. Mohou tak být nadále upravovány a vylepšovány.

3.1.5 Příklad: Předvolání k soudu

Závěrem této kapitoly věnující se dokumentům si představíme příklad zapojení designových principů do vytváření právního dokumen-

¹²⁸ Viz.: Design Sprints [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://designsprintkit.withgoogle.com/>

¹²⁹ Privacy by design: building a privacy policy people actually want to read

tu.¹³⁰ Jedná se o redesign předvolání k soudu, který byl uskutečněn v New Yorku¹³¹. Stály před problémem, že téměř 40 % lidí pokutovaných za drobnější přestupky se nedostavilo na slyšení u soudu a byl tedy vydán příkaz k jejich zatčení. Takový postup zatěžoval jak soudní správu, tak samotné občany a obecně lze takovou situaci označit za nežádoucí. Nezisková organizace, která městu pomáhala situaci řešit¹³², se zabývá behaviorálními vědami a designem.

V průběhu procesu a skupinových prací s občany vyplynuly dvě možnosti pro zlepšení. Jednak samotný dokument, který byl občanům jako předvolání doručován. Druhá možnost zaslání SMS zpráv s připomenutím, neboť u většiny případů bylo telefonní číslo součástí informací, které mělo město k dispozici.

Pomocí těchto dvou kroků se podařilo snížit počet lidí, kteří se k soudu nedostavili o 36 %¹³³. Na Obrázku 7 vidíme, jak vypadal dokument před jeho redesignem a po něm. Na této ilustraci je velmi dobře vidět, že redesign není jenom o tom, jak udělat dokument „hezčí“. V tomto případě byl celý vizuál dokumentu v podstatě zachován stejný. Co se však změnilo je zvýraznění a priorita některých informací. Konkrétně se jednalo o zvýraznění názvu dokumentu

¹³⁰ Pro další příklady viz např.: WALLER, Robert. Simple Information: Researching, Teaching, Doing: Researching, Teaching, Doing. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*. Elsevier, 2018, 4(2), 143-156. DOI: 10.1016/j.sheji.2018.05.002. ISBN 9789264258075. Dostupné také z:

<https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2405872618300054> nebo BOARD, Federal Reserve. *Designing Disclosures to Inform Consumer Financial Decisionmaking: Lessons Learned from Consumer Testing: Lessons Learned from Consumer Testing*. Search. 2011, 97(3).

¹³¹ COOKE, Brice, Binta Zahra DIOP, Alissa FISHBANE, Jonathan HAYES, Aurelie OUSS a Anuj SHAH. *Using Behavioral Science to Improve Criminal Justice Outcomes: Preventing Failures to Appear in Court: Preventing Failures to Appear in Court*. 2018, (January). Dostupné také z: <https://perma.cc/33UT-YWML>

¹³² IDEAS 42 [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.ideas42.org/>

¹³³ COOKE, Brice, Binta Zahra DIOP, Alissa FISHBANE, Jonathan HAYES, Aurelie OUSS a Anuj SHAH. *Using Behavioral Science to Improve Criminal Justice Outcomes: Preventing Failures to Appear in Court*. 2018, (January). Dostupné také z: <https://perma.cc/33UT-YWML>

Error! Use the Home tab to apply Nadpis 1 to the text that you want to appear here.

a jeho vyjasnění. Vytažení informace o tom, kdy a kam se má předvolávaný občan dostavit. Závěrem pak jednoznačné zdůraznění informace o tom, co se stane, pokud se předvolaný k soudu nedostaví.

The image shows two versions of a legal document. The left version, labeled 'OLD', is a 'Complaint/Information' form for the State of New York. It contains numerous fields for personal details (name, address, ID, date of birth, etc.), physical characteristics, and case information (time of offense, location, title of offense). It includes a list of court locations and a section for the complainant's signature. The right version, labeled 'NEW', is a 'Criminal Court Appearance Ticket'. It is significantly shorter, focusing on the defendant's name, date of birth, and court appearance details (date, time, location). It features a prominent warning: '**To avoid a warrant for your arrest, you must show up to court.**' and provides a website and phone number for more information. Both forms are marked with circled numbers 1 and 2, indicating specific areas of interest or change.

Obrázek 11¹³⁴

Jenom samy tyto úpravy v dokumentu zaznamenali dopad v podobě snížení počtu lidí, kteří se k soudu nedostavili o 12 %. Je to přitom dopad zcela základního přístupu v podobě zvýraznění informace o tom, co je to za dokument, co se po člověku chce a co se stane, pokud to nesplní. Všechny ostatní informace v takovém dokumentu jsou procesní či formální a před úpravami se mezi nimi ty podstatné informace ztrácely.

Druhým využitým nástrojem byly zmíněné SMS zprávy. Jedná se o nepřilíh drahý nástroj, který rovněž není náročné implementovat. Cílem tohoto nástroje bylo odstranění problému dlouhé prodlevy

¹³⁴ Tamtéž

mezi doručení předvolání a soudním rokem. Čím větší prodleva, tím – přirozeně – větší pravděpodobnost, že lidé zapomenout, ztratí předvolání, či vznikne jakákoli jiná překážka. Proto byly SMS upomínky koncipované tak, že byly doručeny sedm, tři a jeden den před soudním jednáním.

Tímto uzavřeme obsáhlou část věnující se dokumentům a podíváme se stručně ještě na další oblast, ve kterých nachází designový přístup své uplatnění.

3.2 Access to Justice

Téma přístupu k justici patří v rámci inovací v právu k jedné z nejsilnějších disciplín. Nejen v rozvojových zemích se lze setkat s problémy typu dlouhých řízení, vysokých nákladů a špatné dostupnosti justice¹³⁵. Pakliže se o právnících říká, že jsou konzervativní, nejvíce se to zřejmě projevuje právě v soudnictví. To má samozřejmě svůj důvod, neboť případné chybné experimenty mohou mít značné dopady na životy lidí. Je tak stále lepší udržet neideálně fungující systém, než riskovat tvoření systému nefunkčního. Zřejmě málokdo by však tvrdil, že v rámci soudnictví není co zlepšovat. V souladu s obecným trendem v inovacích se tak stále více hovoří o zlepšování fungování justice a zlepšení přístupu k ní za využití technologií, či přístupů zaměřených na uživatele.¹³⁶

Existují přístupy ambicióznější, usilující o významné systémové změny pro celou justici, či iniciativy komornější zaměřující se pouze na dílčí aspekty soudnictví. Jedná se přitom jak o vztah justice s účastníky řízení, tak o vnitřní fungování soudu. Praxe si hledání

¹³⁵ Viz např. index vymahatelnosti smluv Světové banky: Enforcing Contracts [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z:

<http://www.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/enforcing-contracts>

¹³⁶ Viz např.: CLARKE, John A a Bryan D. BORYS. Usability is Free: Improving Efficiency by Making the Court More User Friendly: Improving Efficiency by Making the Court More User Friendly. Future Trends in State Courts. 2011.

nových přístupů vlastně sama vynutila, neboť nestíhá efektivně reagovat na navyšující se poptávku, respektive zvyšující se nápad na soudy. Na tento zvyšující se objem práce je tradiční reakcí přijetí většího množství personálu a to jak v řadách soudců, tak dalších zaměstnanců soudu.¹³⁷ Takový přístup samozřejmě není dlouhodobě udržitelný, pokud není cílem vytvořit extrémně zformalizované struktury, které se tak budou muset nevyhnutelně zabývat spíše procesními otázkami, než případy jako takovými. Vzrostl tak tlak na nalezení možností, jak zvýšit efektivitu fungování justice způsobem, který s sebou neponese zvýšení právních rizik a rizik pro základní smysl justice, totiž poskytování spravedlnosti.¹³⁸

Hlavními principy, které je snaha do justice dostat jsou přístup zaměřený na uživatele, snížení nákladů provozu soudu, zvýšení dostupnosti a srozumitelnosti soudního řízení¹³⁹. Jak je pro design typické, nepracuje se pouze s faktickými výstupy systému, ale rovněž s dojmy či zážitky, jaké takový systém v člověku, respektive uživateli, zanechá. Pokud zkušenost s justicí v člověku zanechá dojmy veskrze negativní, pravděpodobně taková zkušenost nepodpoří jeho důvěru v justici. To i v případě, kdy je pro něj objektivně výstup celého procesu pozitivní. Cílem takového uvažování samozřejmě není dosáhnout toho, aby se lidé soudili pro radost, ale aby neodcházeli s pocitem, že museli celou dobu proti „systému“ bojovat, či že dosáhli řešení systému navzdory.

¹³⁷ LIPPE, Paul, Daniel Martin KATZ a Dan JACKSON. *Legal by Design: A New Paradigm for Handling Complexity in Banking Regulation and Elsewhere in Law*. 2014, s. -850, 831 s. DOI: 10.2139/ssrn.2539315. ISBN 97885781110796. s.834

¹³⁸ Viz.: MCGILL, Jena, Amy SALYZYN, Suzanne BOUCLIN a Karin GALLDIN. *Emerging Technological Solutions to Access to Justice Problems: Opportunities and Risks of Mobile and Web-based Apps: Opportunities and Risks of Mobile and Web-based Apps*. 2016, s. -106, 106 s.

¹³⁹ Viz např.: REXER, Linda a Katherine ALTENDER. *CONSUMER CENTRIC DESIGN: THE KEY TO 100% ACCESS*. *Journal of Law and Society*. 2014, 16, 5-29. DOI: 10.3366/ajicl.2011.0005. ISBN 1250692210. s. 7

Srozumitelnost soudního řízení je rovněž zásadní oblastí.¹⁴⁰ Vytvoření takového procesu, či takových pomocných nástrojů, aby zastoupení advokátem v základních sporech bylo skutečně pouze ulehčením a nikoli výhodou. Pakliže se proces nastavený způsobem, že je pro laika obtížné se v něm vůbec zorientovat, natož v něm fungovat, bude zastoupení advokátem nutně představovat výhodu¹⁴¹. Ačkoli systém často počítá s tím, že nezastoupeným účastníkům řízení soud poskytne dostatečná poučení o jejich právech a povinnostech, jedná se pouze o záplatu problému, nikoli jeho řešení. Rovněž lze minimálně pochybovat o tom, v jaké míře se tak v praxi děje. Navíc i v případě, že se tak děje, jedná se o další zatížení soudu, tedy výstup bude v každém případě spíše negativní. V návaznosti na předchozí odstavec, hovořící o zanechaném dojmu, stojí rovněž za zdůraznění, že nestačí jen systém zpřehlednit, ale je rovněž nutné myslet na to, jak jej srozumitelně prezentovat. V kapitole 1.3 jsme si představili Affordance Theory, která je pro toto velmi relevantní. Pokud budou lidé stále pod dojmem, že projít soudním řízením je něco extrémně složitého, mnoho nepomůže to, že to tak fakticky nebude.

Díky designovému přístupu k justici se otevírají i otázky, kterým se do té doby nedostávalo pozornosti. Daří se odhalovat aspekty, které jsou na první intuitivní pohled zcela nezásadní. Do takové pozice se mohou dostat kupříkladu soudní budovy. Nad rámec toho, aby soudní budova byla dostatečně důstojná na to, aby mohla být sídlem justice, nevěnuje se již pozornost tomu, jak ovlivňuje zkušenost lidí, kteří do ní vcházejí či jsou do ní přivedeni. V rámci výzkumu, věnující se především využití videokonferencí v justici, prováděného v Nizozemí shrnuli výzkumníci možnosti využití designu následovně:

¹⁴⁰ Zde se ke slovu opět dostává Plain Language. Viz.: MCLERNON, Sean. Why Courts Need to Embrace Plain Language. *Georgetown Journal on Poverty Law and Policy*. 2017, 24(3).

¹⁴¹ Viz např.: REXER, Linda a Katherine ALTENDER. CONSUMER CENTRIC DESIGN: THE KEY TO 100% ACCESS s. 6

„A ‘design thinking’ approach would involve all courtroom stakeholders, observing their behaviours, work practices, recording their attitudes and working with them to swiftly prototype new concepts. Such an approach would be multidisciplinary, including not only the technical skills of engineers and architects but the input of criminal justice professionals, including lawyers and judges“¹⁴²

Využití videokonferencí představovalo jeden z nástrojů, jak lze snížit náklady provozu soudu a nároky na soudní budovu. Taková myšlenka byla spojena s řadou obav, týkajících se toho, jak nasazení takového nového nástroje ovlivní samotné řízení a jeho vnímání.¹⁴³ Prezentovali následně, jak designový přístup je nejen vybaven tyto obavy a rizika identifikovat, ale rovněž na ně nacházet řešení.

Oblast trestního práva rovněž skýtá některé příklady.¹⁴⁴ V rámci kriminality je značný důraz kladen na prevenci a na předcházení trestným činům. Takový přístup je velmi v souladu s přístupem Proactive Law, představeným dříve. V rámci jednoho výzkumu zabývajícím se využitím designového přístupu právě k nalezení způsobu redukce násilné kriminality dospěli – mimo jiné – i ke zdánlivému detailu jakým jsou sklenice. Pokud je váš přístup komplexní a systematický, podaří se zachytit i drobné věci, v rámci kterých je nenáročné dosáhnout zlepšení. V případě sklenic dospěli výzkumníci k tomu, že jsou nezřídka kdy použity jako zbraň. Situace, kdy jsou pak alkoholické nápoje – které u určitých násilných trestných činů hrají často roli – podávány a prodávány v potenciální zbrani, se nejeví jako zcela vhodná¹⁴⁵.

¹⁴² YOUNG, Jamie. A Virtual Day in Court: s. 14

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ U nás by si mohlo zasloužit pozornost například Poučení poškozeného v trestním řízení. Jedná se mnoho stránkový dokument, odstavcového právního textu s odkazy na řadu ustanovení zákona, avšak s minimálním množstvím srozumitelných a použitelných informací pro poškozeného.

¹⁴⁵ Design Council. Design Out Crime: Using design to reduce injuries from alcohol related violence in pubs and clubs. 2010.

Právní zásada *vigilantibus iura scripta sunt* může v kombinaci s poznatky behaviorální ekonomie rovněž představovat pro právo a přístup k justici zajímavou výzvu. Konkrétně se jedná o default bias, tedy kognitivní omezení, díky kterému mají lidé v případě volby mezi vícero možnostmi podstatně větší šanci skončit u předvolené varianty, bez ohledu na jakékoli jiné aspekty¹⁴⁶. Kdykoli se pak v právu setkáme se situací, kdy je dána určitá lhůta pro možnost A, jinak nastane možnost B, je potřeba mít default bias na paměti. To zda bude do pozice výchozí možnosti umístěna varianta A, či varianta B, bude mít značný vliv výsledek.

Jako příklad lze uvést rozhodnutí amerického soudu ve věci nekale nabízených služeb po telefonu. Společnost Sunasia Marketing nabízela po telefonu placené předplatné členství, které mělo přinášet určité výhody. Reálně je nicméně nepřinášelo a praktika se ocitla před soudem. Soud rozhodl způsobem, že lidem, kteří se do programu takto upsali v posledních 6 měsících, musí společnost zaslat výzvu, zda chtějí v programu setrvat, jinak budou vyškrtnuti. Lidem zaregistrovaným déle jak 6 měsíců, byla společnost povinna zaslat opačně znějící výzvu, tedy že se mohou odhlásit, ale pokud tak ne učiní, bude jejich členství pokračovat. Poměr odhlášených činil přibližně 99,8 ku 63,2 procentům.¹⁴⁷ Volba výchozí varianty tak měla na výstup zcela zásadní vliv. Za zmínku rovněž stojí, že největší míra neodhlášených v druhé skupině byla zaznamenána v chudších regionech. Podobné důsledky umožňuje designový přístup odhalovat podstatně dříve a pomocí poznatků behaviorální ekonomie nabízí mož-

¹⁴⁶ Viz.: KAHNEMAN, Daniel. Myšlení: rychlé a pomalé. V Brně: Jan Melvil, 2012. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-42-4. strana 348; THALER, Richard H a Cass R SUNSTEIN. Nudge: improving decisions about health, wealth, and happiness. Rev. and expanded ed. New York: Penguin Books, 2009, viii, 312 p. ISBN 978-014-3115-267. s8-9;

¹⁴⁷ SUNSTEIN, Cass R. Don't Underrate the Power of the Default Option: People suffer when a judge fails to understand a critical behavioral tool. Bloomberg Opinion [online]. 2017 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/amp/opinion/articles/2017-12-28/don-t-underrate-the-power-of-the-default-option>

nosti jak lépe pracovat a předpovídat skutečné lidské chování. Ačkoli má rozhodnutí soudu jistě své opodstatnění a určitou logiku, nelze předpokládat, že bylo vydáno s vidinou takového cíle, k jakému dospělo.¹⁴⁸

3.3 Vzdělávání

Vztah designu a právního vzdělávání je vlastně dvojitý. Jednak počátky Legal Designu a jeho rozšíření jsou do značné míry spjaty s univerzitami a zapojením studentů. Jedna nejvýraznější osob v rámci Legal Designu, zmíněná Margaret Hagen, se počala tématu věnovat na Stanfordské univerzitě, později v tam založené Legal Design Lab¹⁴⁹. Stejně tak kupříkladu první mezinárodní konference zaměřená výlučně na téma Legal Designu byla v roce 2016 uspořádána v Helsinkách ve spolupráci a v prostorách Helsinské Univerzity¹⁵⁰.

Praktická stránka aplikace designu při výuce na právnických fakultách je úzce napojena na oblast technologií. Role technologií v právu se postupně posunula a není již pouze o otázce „jak aplikovat právo na nové technologie“, nýbrž rovněž o otázce „jak aplikovat nové technologie v právu“. To vedlo v posledních letech k řadě technologických projektů a start-upů, které se takové cesty snaží najít, jak jsme si koneckonců představili v kapitole 1.5. Jedná se například o chytré i prediktivní nástroje pro tvorbu a správu smluv (např. zmíněné Juro, či české Legito); programy pro analýzu dokumentů a automatické vyhodnocení obsahu; vyhledávání v právních pramenech; aj. Zároveň se objevují nástroje, které jsou lidem samy o sobě schopny poskytovat základní právní služby. Za všechny lze zmínit aplikaci

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Legal Tech Design [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <http://www.legaltechdesign.com/>

¹⁵⁰ Legal Design Summit [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.legaldesignsummit.com/2016>

DoNotPay¹⁵¹, která se vyvinula z původního nástroje, který pomocí chatbota¹⁵² pomáhá lidem rozporovat pokuty za parkování. Nyní tato mobilní aplikace dokáže uživateli plně zprostředkovat řešení čtrnácti konkrétních právních úkonů, včetně podání žaloby v rámci *small claim court*¹⁵³.

Nelze tedy příliš popírat, že technologie si vydobývají své místo v právní praxi a způsobech poskytování právních služeb. Je tak přirozené, aby se staly součástí rovněž právního vzdělávání. Studenti rovněž mají zpravidla práci s počítači a technologiemi již intuitivněji přístupnou, nepředstavuje pro ně tedy takovou překážku.¹⁵⁴ Nástup nových technologií představuje nové výzvy nejen v tom, že je třeba je legislativně ošetřit, nýbrž i právě ovlivněním samotné právní praxe. Doposud jsme si v této práci představili, že právě designový přístup je vytváření takových inovací vhodným nástrojem. O kombinaci technologií a designu v právním vzdělávání uvedl Dan Jackson ve své práci toto:

„The balance of this paper argues that coupling technology instruction with training in human-centered design approaches offers legal educators a means of preparing lawyers not only able to generate novel technology solutions, but able to fundamentally improve legal institutions and programs through those results.“¹⁵⁵

¹⁵¹ DoNotPay [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z:

<https://itunes.apple.com/app/id1427999657>

¹⁵² Aplikace se občana vptala na relevantní informace a na jejich základě vygenerovala výsledné odvolání proti udělené pokutě.

¹⁵³ Soudy zabývající se „bagatelními spory“. Jedná se o řízení o konkrétní maximální výše, které fungují ve zjednodušeném režimu.

¹⁵⁴ CAMPBELL, N. Communicating Visually: Incorporating Document Design in Writing Tasks: Incorporating Document Design in Writing Tasks. *Business Communication Quarterly*. 2006, 69(4), 399-403. DOI: 10.1177/108056990606900409. Dostupné také z: <http://bcq.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/108056990606900409> s. 402

¹⁵⁵ JACKSON, Dan. Human-centered legal tech: integrating design in legal education: integrating design in legal education. *The Law Teacher*. Taylor & Francis, 2016, 50(1), 82-97. DOI: 10.1080/03069400.2016.1146468. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03069400.2016.1146468>

Ve svém článku dále rozvíjí zjednodušený model designové procesu pro účely zjednodušené aplikace v rámci vzdělávání. Člení proces na čtyři části:

- 1) inspiration,
- 2) synthesis,
- 3) ideation and experimentation, a
- 4) implementation.

Fázi **inspiration** představuje jako seznámení se s prostředím, uživateli, expertízou a potřebami, relevantními pro řešený problém. V rámci **synthesis** je pak z jednotlivých informací a pozorování zpracováván výčet podobností, vzorů a návazností. Následující fáze **implementation and experimentation** cílí na vytvoření množství návrhů řešení. Závěrem jsou pak navržená řešení v rámci **implementation** testována a upravována dle zjištěných výsledků. Takovýto procesní přístup je pak prakticky využíván v rámci NuLawLab, fungující na Northeastern University School of Law.¹⁵⁶

Laboratoře¹⁵⁷ fungující na stejných principech jako NuLawLab často využívají podobného přístupu. Základem je přístup k multidisciplinárnímu týmu. Není možné zapojit do procesu pouze právníky, neboť je nutné mít k dispozici pohledy i z dalších relevantních oborů typu IT, design či psychologie. Tohoto je často dosaženo využitím studentů z různých fakult univerzity, či spoluprací s externími organizacemi¹⁵⁸. Dalším zásadním aspektem patrným napříč laboratořemi

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Určitý přehled takových institucí se zaměřením na oblast justice lze nalézt zde: Justice Innovation with Law School Design Labs [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: https://www.americanbar.org/groups/legal_services/publications/dialogue/volume/21/spring-2018/iolta-design-labs/

¹⁵⁸ Nejedná se o technologickou nutnost, neboť nástroj, které jsou k dispozici umožňují stavět základní technické výstupy i netechnicky vzdělaným studentům, jak uvádí: ROSTAIN, Tannina, Roger SKALBECK a Kevin G MULCAHY. Thinking like a lawyer, designing like an architect: Preparing students for the 21st century practice: Preparing students for the 21st century practice. Chicago-Kent Law Review. 2013, 88(3), 743-755. Dostupné také z:

je zapojení místních komunit. V rámci designové přístupu je zásadní zapojení koncových uživatelů. Toho lze nejlépe dosáhnout, když existuje přímý přístup ke komunitě, pro kterou řešení navrhujete.

Lze již rovněž vycházet z praxe některých laboratoří. Praxe NuLawLab tak kupříkladu odhalila některá úskalí a nečekané benefity při aplikaci takovéto výuky v právním prostředí. Studenti zpravidla vítali možnost zapojení své emoční inteligence, když bylo třeba, aby vnímali dopady a potřeby konkrétních lidí.¹⁵⁹ Rovněž osvojení vizuálního myšlení bylo pro mnohé studenty přirozené, neboť se jednalo o návrat k tomu, jak s informacemi pracovali, než nastoupili na právnická studia.¹⁶⁰ Zpracování získaných podnětů bylo též snadno kompatibilní s právním myšlením s jediným úskalím toho, že studenti měli často tendenci některé výstupy zbytečně kategoricky zavrhnout jako irelevantní, či nepotřebné.¹⁶¹

Další fáze již představovaly pro studenty práv větší komplikace. Ve chvíli kdy měli začít vymýšlet možné varianty řešení, měli studenti tendenci se velmi rychle omezit na pár slibně vypadajících variant a ty dále rozvíjet. Udržet studenty v tom, aby hledali jiné i experimentální varianty a možnosti řešení, bez ukotvení na prvotní favority vyžadovalo vždy učitelský zásah.¹⁶² Největší komplikace se ukázaly ve fázi experimentování, tedy ve chvíli kdy měli studenti vytvářet konkrétní prototypy možných řešení. Vyučující naráželi na to, že

http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/chknt88&ion=41

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Podrobnou analýzu využití vizualizací v právním vzdělávání lze nalézt zde: PASSALACQUA, Angela. Using visual techniques to teach legal analysis and synthesis. *Legal Writing: J. Legal Writing Inst.* 1997, 74, 67-74. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/jlwriins3&ion=15 či LAUER, C. a C. a. SAN-CHEZ. Visuospatial Thinking in the Professional Writing Classroom. *Journal of Business and Technical Communication.* 2011, 25(2), 184-218. DOI: 10.1177/1050651910389149. Dostupné také z: <http://jbt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1050651910389149>

¹⁶¹ ROSTAIN, Tanina, Roger SKALBECK a Kevin G MULCAHY. Thinking like a lawyer, designing like an architect:

¹⁶² Tamtéž.

právní myšlení a způsob práce směřuje standardně k vytvoření jednoho perfektního výstupu.¹⁶³ Přimět tak studenty práv, aby vytvořili několik nekompletních a nedokonalých variant, které se následně postoupí k testování, bylo obzvláště obtížné. Právníci jsou zkrátka zvyklí pracovat na „první dobrou“ neboť soud jim nedovolí nejprve otestovat několik návrhů žaloby a podle dat následně jednu z variant dopracovat. Pro řádný designový proces je však část prototypování stěžejní, ačkoli pro právní mozek značně kontraintuitivní.

Zkušenosti získané z aplikace designového myšlení v rámci právního vzdělávání jsou nepochybné přínosné i pro každého praktikujícího právníka, který by měl ambici podobnou metodiku do své práce aplikovat. Praxí utvrzené postupy se mohou dokonce ukázat ještě komplikovaněji překonatelné, než v případě studentů. Na vyzkoumaných překážkách a úskalích je však dobře názorné, že design nepředstavuje pouze faktické postupy a metodiky, nýbrž rovněž odlišný přístup a myšlení, než je pro právo tradiční.

¹⁶³ Tamtéž

Závěr

Ve třech kapitolách pokrývajících zdroje, podstatu a dopady Legal Designu jsme si představili možnosti tohoto oboru pro vytváření hodnotných inovací a práva lépe zaměřeného na to, co může přinést konkrétním lidem. Seznámili jsme se s tím, jakým způsobem je v rámci Legal Designu přistupováno k hledání řešení a jaké výhody takový přístup přináší. Rovněž jsme se seznámili s některými konkrétními postupy, které lze aplikovat přímo do praxe.

Závěrem je však spravedlivé zmínit, že designový přístup není bez svých odpůrců. V textu práce jsme se existujícím kritikám designu nevěnovali, neboť obhajoba oboru nebyla předmětem této práce. Předmětem kritiky bývá přílišná orientace na proces a nikoli na samotný výstup, či nedostatečné akademické a výzkumné ukotvení.¹⁶⁴ Faktem jistě je, že designový přístup je v současnosti značným trendem a tím může nepochybně trpět. Přinejmenším v oblasti práva však není pro zatím k dispozici dostatek podkladů a zkušeností, aby bylo možné kategoricky rozhodnout, zda představuje obor Legal Design zásadní přínos, či nikoli.

Tím základním co však Legal Design nabídnout nepochybně může je poutání pozornosti na dopady právní praxe. V podstatě oboru je zakotveno to, že právo nemůže být vykonáváno samoučelně, ale vždy by mělo sledovat jasně definované potřeby lidí a vědomě cílit na jejich naplnění. Snaha o domýšlení práva o krok dál a orientace na pozitivní změny je pravděpodobné, že obor minimálně rozvíří některé debaty a poukáže na nedostatky. Je totiž potřeba k inovacích při-

¹⁶⁴ Pro stručné seznámení s oblastmi kritiky lze doporučit: Design Thinking is Kind of Like Syphilis—It's Contagious and Rots Your Brains [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: https://medium.com/@sts_news/design-thinking-is-kind-of-like-syphilis-its-contagious-and-rots-your-brains-842ed078af29 nebo A Designer Addresses Criticism of Design Thinking [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.learningsolutionsmag.com/articles/a-designer-addresses-criticism-of-design-thinking>

stoupit aktivněji neboť ony se pravděpodobně uskuteční ať se zapojením právníků, či bez nich, protože komerční potenciál takové služby mají.

Obor do budoucna nepochybně potřebuje větší množství akademického výzkumu, na kterém by bylo možné stavět. Z komerčních projektů není zpravidla možné získat cenné podklady, které by posloužily ostatním. Nedochozí tak příliš k úpravám a zdokonalování konkrétních designových postupů a nástrojů pro právní prostředí. Právo a právní problémy mají svá nepochybná specifika a je třeba nalézt způsoby, jak je v procesu co nejlépe reflektovat tak, aby nemohlo dojít k ohrožení právní jistoty či spravedlnosti, jakožto nezbytně nutných součástí práva.

Potenciální přínosy a benefity, které se designový přístup snaží sledovat, jsou nicméně natolik pozitivní a společensky přínosné, že nepochybně stojí za to se jich pokusit dosáhnout. Začít se dá přitom zcela jednoduše, totiž ptáním se „Proč se to dělá takhle?“ a „Jak to udělat lépe?“

Seznam zdrojů

- 1) ALEMANNI, Alberto a Anne-Lise SIBONY, ed. *Nudge and the Law A European Perspective*. 1. Hart Publishing, 2015. ISBN 9781849467322.
- 2) ARIELY, Dan. *Predictably irrational: the hidden forces that shape our decisions*. New York, NY: Harper, c2008, xxii, 280 p. ISBN 00-613-5323-X.
- 3) ASSY, Rabeea a Conrado HU. Can the Law Speak Directly to its Subjects ? The Limitation of Plain Language Can we dispense with lawyers as intermediaries between the law and its English Movement (PEM) has long promoted the use of plain language. *Journal of Law and Society*. 2011, **38**(3), 376-404.
- 4) BALL, W David. Redesigning Sentencing. *McGeorge Law Review*. 2014, **46**, 27-27. ISBN 1120617163123.
- 5) BARTON, Thomas D., Helena HAAPIO a Gerlinde Berger WALLISER. Visualization: Seeing Contracts for What They Are , and What They Could Become: Seeing Contracts for What They Are , and What They Could Become. *Journal of law, Business and Ethics*. 2013, **19**, 47-63.
- 6) BERGER-WALLISER, G., R. C. BIRD a Helena HAAPIO. Promoting Business Success Through Contract Visualization. *Journal of Law, Business, and Ethics*. 2011, **17**(1), 55-77.
- 7) BERMAN, David. *Toward a New Format for Canadian Legislation*. 2000, s. -41, 41 s. Dostupné také z: <https://www.davidberman.com/NewFormatForCanadianLegislation.pdf>
- 8) BOARD, Federal Reserve. Designing Disclosures to Inform Consumer Financial Decisionmaking: Lessons Learned from Consumer Testing: Lessons Learned from Consumer Testing. *Federal Reserve Bulletin*. 2011, **97**(3).
- 9) BROWN, Time. Design Thinking. *Harvard Business Review*. 2008, (June), 85-92. DOI: 10.5437/08956308X5503003. ISBN 9788565424042. Dostupné také z: <http://www.unusualleading.com/wp-content/uploads/2009/12/HBR-on-Design-Thinking.pdf>
- 10) CAMERER, Colin a George LOEWENSTEIN. Behavioral Economics: Past, Present, Future. *Bulletin of the California Institute of Technology*. Pasadena: The Institute, 2002, (1), 1-61. Dostupné také z: <http://www.hss.caltech.edu/~camerer/ribe239.pdf>
- 11) CAMPBELL, N. Communicating Visually: Incorporating Document Design in Writing Tasks: Incorporating Document Design in Writing Tasks. *Business Communication Quarterly*. 2006, **69**(4), 399-403. DOI: 10.1177/108056990606900409. Dostupné také z: <http://bcq.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/108056990606900409>
- 12) CLARKE, John A a Bryan D. BORYS. Usability is Free: Improving Efficiency by Making the Court More User Friendly: Improving Efficiency by Making the Court More User Friendly. *Future Trends in State Courts*. 2011.

- 13) COOKE, Brice, Binta Zahra DIOP, Alissa FISHBANE, Jonathan HAYES, Aurelie OUSS a Anuj SHAH. *Using Behavioral Science to Improve Criminal Justice Outcomes: Preventing Failures to Appear in Court: Preventing Failures to Appear in Court*. 2018, (January). Dostupné také z: <https://perma.cc/33UT-YWML>
- 14) CURTOTTI, Michael, Helena HAAPIO a Stefania PASSERA. Interdisciplinary Cooperation in Legal Design and Communication. *Co-operation. Proceedings of the 18th International Legal Informatics Symposium IRIS*. 2015, **462**(February), 455-462. ISBN 9783854033097.
- 15) CURTOTTI, Michael a Eric MCCREATH. Enhancing the Visualization of Law. *SSRN Electronic Journal*. 2012, , 1-27. DOI: 10.2139/ssrn.2160614. Dostupné také z: <http://papers.ssrn.com/abstract=2160614>
<http://ssrn.com/abstract=2160614>
- 16) DAUER, Edward A. Preventive law dictates going to root causes to prevent claims from arising. *Preventive Law Reporter*. 1988, **7**(12).
- 17) DAVIS, Kevin E. Contracts As Technology. *NYUL Rev*. 2013, **88**(1), 83-127. ISBN 9788578110796. Dostupné také z: <http://proxyvlib.cyber.mmu.edu.my/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=88915305&site=eds-live>
- 18) Directorate-General for Translation (European Commission). *Jak psát srozumitelně*. 2011. ISBN 978-92-79-16973-1. Dostupné také z: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c2dab20c-0414-408d-87b5-dd3c6e5dd9a5>
- 19) FORSSTRÖM, Pirjo-leena, Stefania PASSERA a Helena HAAPIO. *FAIR DESIGN JAM: A CASE STUDY ON CO-CREATING COMMUNICATION ABOUT FAIR DATA PRINCIPLES*. 2016, , 1-8.
- 20) FRASER, Véronique a Jean-françois ROBERGE. *Legal Design Lawyering: Rebooting Legal Business Model with Design Thinking*. 2016, **16**(2008), 303-316. ISBN 1810821800.
- 21) GARNER, Bryan A. Judges on Effective Writing: The Importance of Plain Language some people feel for the language of the. *Michigan Bar Journal*. 1994, , 326-327.
- 22) HAAPIO, Helena. *Next Generation Contracts: A Paradigm Shift: A Paradigm Shift*. Lexpert, 2013, s. -318, 318 s. ISBN 978-952-99914-3-3.
- 23) HAAPIO, Helena, Daniela Alina PLEWE a Robert DE ROOY. Next Generation Deal Design: Comics and Visual Platforms for Contracting: Comics and Visual Platforms for Contracting. *Internationales Rechtsinformatik Symposium IRIS*. 2016, **380**(February), 8-8. ISBN 9783903035096.
- 24) HAGAN, Margaret. *Law By Design*. 2016. Dostupné také z: <http://www.lawbydesign.co/en/>
- 25) HAGAN, Margaret. *Designing 21st-Century Disclosures for Financial Decision Making*. 2016, s. -79, 79 s.

- 26) HAGAN, Margaret. *Justice Innovation with Law School Design Labs | Division for Legal Services | Special Committees and Commissions / Commission on Interest on Lawyer Trust Accounts*.
Dostupné také z:
https://www.americanbar.org/groups/legal_services/publications/dialogue/volume/21/spring-2018/iolta-design-labs.html
- 27) HAGAN, Margaret a Nathan Abbott WAY. *User-Centered Privacy Communication Design*. 2016, , 1-7. Dostupné také z: <https://www.usenix.org/system/files/conference/soups2016/wfpn16-paper-hagan.pdf>
- 28) HASSI, Lotta a Miko LAAKSO. Making sense of design thinking. *IDBM Papers*, Vol. 1. 2011, **1**, s. 50-63. ISBN 9789529286416.
- 29) HAZARD, James a Helena HAAPIO. Wise Contracts: Smart Contracts that Work for People and Machines: Smart Contracts that Work for People and Machines. *Ssrn*. 2017, **2016**. DOI: 10.2139/ssrn.2925871.
- 30) HELLERINGER, Geneviève a Anne-Lise SIBONY. European Consumer Protection Through the Behavioral Glass. *Columbia Journal of European Law*. 2016, **23**(3), 607-646.
- 31) HILDEBRANDT, Mireille. Law As Computation in the Era of Artificial Legal Intelligence. Speaking Law to the Power of Statistics. *Ssrn*. 2017, (October), 458-460. DOI: 10.2139/ssrn.2983045. ISBN 0000000345.
- 32) HILL, Claire A. Why Contracts Are Written in "Legalese". *Chicago-Kent Law Review*. 2001, **77**(77), 59-59.
- 33) HOWARTH, David. *Law as engineering: Thinking about what lawyers do: Thinking about what lawyers do*. 2013, s. -237, 237 s. ISBN 0857933787. Dostupné také z:
http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=_ALxHBwgW_QC&oi=fnd&pg=PR1&dq=Law+As+Engineering:+Thinking+About+What+Lawyers+Do&ots=oVFG6mjhS3&sig=MVU8KnYILBCvV-DGw-Z39EZoPZw%5Cnhttp://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=_ALxHBwgW_QC&oi=fnd&pg=PR1&dq=Law+As+E
- 34) JACKSON, Dan. Human-centered legal tech: integrating design in legal education: integrating design in legal education. *The Law Teacher*. Taylor & Francis, 2016, **50**(1), 82-97. DOI: 10.1080/03069400.2016.1146468. Dostupné také z:
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03069400.2016.1146468>
- 35) JOLLS, Christine, Cass SUNSTEIN a Richard THALER. A Behavioral Approach to Law and Economics. *Stanford Law Review*. 1997, **May**(50:1471). Dostupné také z:
<http://ssrn.com/abstract=105328>
- 36) SALA, Michelle. Plain Language in Legal Studies A Corpus-Based Study. *European Journal of Law Reform*. 2014, **16**(3).

- 37) KIERNAN-JOHNSON, Derek H. Telling Through Type: Typography and Narrative in Legal Briefs: Typography and Narrative in Legal Briefs. *Journal of the Association of Legal Writing Directors*. 2010, **7**, 87-122.
- 38) KIMBLE, Joseph. A curious criticism of plain language. *Legal Communication & Rhetoric: JALWD*. 2016, **13**(Fall), 181-191. ISSN 15500950. Dostupné také z: <https://ssrn.com/abstract=2881592>
- 39) KIMBLE, Joseph. Writing for Dollars, Writing to Please Getting Past the Myths About Plain Language. *N.Y.U. Rev. L. & Soc. Change*. 1987, **13**(519), 559-67.
- 40) LAUER, C. a C. a. SANCHEZ. Visuospatial Thinking in the Professional Writing Classroom. *Journal of Business and Technical Communication*. 2011, **25**(2), 184-218. DOI: 10.1177/1050651910389149. Dostupné také z: <http://jbt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1050651910389149>
- 41) LIIV, Innar, Anton VEDESHIN a Ermo TÄKS. Visualization and structure analysis of legislative acts: a case study on the law of obligations: a case study on the law of obligations. *Proceedings of the 11th international conference on Artificial intelligence and law*. 2007, , 189-190. DOI: 10.1145/1276318.1276353. ISBN 9781595936806. Dostupné také z: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=1276353>
- 42) LIPPE, Paul, Daniel Martin KATZ a Dan JACKSON. *Legal by Design: A New Paradigm for Handling Complexity in Banking Regulation and Elsewhere in Law*. 2014, s. -850, 831 s. DOI: 10.2139/ssrn.2539315. ISBN 9788578110796.
- 43) MAROTTA-WURGLER, F a R TAYLOR. Set in Stone: Change and Innovation in Consumer Standard-Form Contracts: Change and Innovation in Consumer Standard-Form Contracts. *NYUL Rev*. 2013, **88**, 240-285. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/nylr88§ion=10
- 44) MCGEVERAN, William, Chris HOOFNAGLE, Ryan CALO, et al. Website design as contract. *American University Law Review*. 2011, **60**(09), 1635-1670.
- 45) MCGILL, Jena, Amy SALYZYN, Suzanne BOUCLIN a Karin GALLDIN. *Emerging Technological Solutions to Access to Justice Problems: Opportunities and Risks of Mobile and Web-based Apps*. 2016, s. -106, 106 s.
- 46) MCLERNON, Sean. Why Courts Need to Embrace Plain Language. *Georgetown Journal on Poverty, Law and Policy*. 2017, **24**.
- 47) MITCHELL, Jay. Reading (in the Clinic) Is Fundamental. *Clinical Law Review*. 2012, 1-30. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/clinic19§ion=11
- 48) MITCHELL, Jay A. Putting some product into work-product: corporate lawyers learning from designers: corporate lawyers learning from designers. *Berkeley Business Law Journal*. 2015,

12(1). Dostupné také z:

<http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1107&context=bblj>

- 49) MITCHELL, Jay A. *Working paper Document appreciation: some characteristics of legal documents (and talking with students about them): some characteristics of legal documents (and talking with students about them)*. 2014, , 1-18.
- 50) NYMAN-METCALF, Katrin a Ermo TÄKS. Simplifying the law-can ICT help us?. *International Journal of Law and Information Technology*. 2013, **21**(3), 239-268. DOI: 10.1093/ijlit/eat003.
- 51) PASSALACQUA, Angela. Using visual techniques to teach legal analysis and synthesis. *Legal Writing: J. Legal Writing Inst.* 1997, **74**, 67-74. Dostupné také z:
http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/jlwriins3§ion=15
- 52) PASSERA, Stefania. *Beyond the wall of contract text - Visualizing contracts to foster understanding and collaboration within and across organizations*. 1. Helsinki: Aalto University, 2017. ISBN 978-952-60-7529-7.
- 53) PASSERA, Stefania. Flowcharts, swimlanes, and timelines – Alternatives to prose in communicating legal-bureaucratic instructions to civil servants. *Journal of Business and Technical Communication*. 2018, **32**(2), 229-272. DOI: 10.1080/00207179.2014.974675. ISBN 1261600147949. Dostupné také z: <http://mc.manuscriptcentral.com/jbtc>
- 54) PASSERA, Stefania. Beyond the wall of text: How information design can make contracts user-friendly: How information design can make contracts user-friendly. *Lecture Notes in Computer Science (including subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics)*. 2015, 9187, 341-352. DOI: 10.1007/978-3-319-20898-5_33. ISBN 9783319208978.
- 55) PASSERA, Stefania. Contract visualization - boost your brand and bridge the language barrier. *Contracting Excellence magazine*. 2014, , 1-7.
- 56) PASSERA, Stefania, Helena HAAPIO a Michael CURTOTTI. Making the Meaning of Contracts Visible – Automating Contract Visualization. *IRIS Conference on Legal Informatics 2014*, in Salzburg. 2014, **450**(February), 443-450. ISBN 9783854033028. Dostupné také z:
http://www.academia.edu/6314038/Making_the_Meaning_of_Contracts_Visible_-_Automating_Contract_Visualization
- 57) PASSERA, Stefania a Helena HAAPIO. Transforming contracts from legal rules to user-centered communication tools: a human-information interaction challenge: a human-information interaction challenge. *Communication Design Quarterly*. 2013, (April), 38-45. DOI: 10.1145/2466489.2466498. Dostupné také z: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2466498>
- 58) PASSERA, Stefania, Helena HAAPIO a Thomas D. BARTON. Innovating Contract Practices: Merging Contract Design with Information Design: Merging Contract Design with Information

Design. *CWSL Scholarly Commons*. 2012, , 1-23. Dostupné také z:
http://www.mindspace.fi/wp-content/uploads/2013/12/Innovating-Contract-Practices_Passera_Haapio_Barton.pdf

- 59) PASSERA, Stefania, Anne KANKAANRANTA a Leena LOUHIALA-SALMINEN. Diagrams in Contracts: Fostering Understanding in Global Business Communication. *IEEE Transactions of Professional Communication*. , 1-68.
- 60) PASSERA, Stefania, Soile POHJONEN, Katja KOSKELAINEN a Suvi ANTTILA. User-friendly Contracting Tools – A Visual Guide to Facilitate Public Procurement Contracting. *Proceedings of the IACCM Academic Forum*. 2013, (October). Dostupné také z:
http://www.mindspace.fi/wp-content/uploads/2013/12/User-friendly-contracting-tools_Passera-et-al_2013.pdf
- 61) PASSERA, Stefania, Anssi SMEDLUND a Marja LIINASUO. Exploring contract visualization. *Journal of Strategic Contracting and Negotiation*. 2016, 2(1-2), 69-100. DOI: 10.1177/2055563616669739. Dostupné také z:
<http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2055563616669739>
- 62) PASTYŘ, Svatopluk. Jak psát, aby se to dalo číst ?. *Právní rádce*. 2016, 11.
- 63) PORTER, Elizabeth G. Taking Images Seriously. *Columbia Law Review*. 2014, 114(7), 1687-1782. Dostupné také z:
http://search.proquest.com/docview/1812228473?accountid=13963%0Ahttp://resolver.ebscohost.com/openurl?ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info:ofi/enc:UTF-8&rft_id=info:sid/ProQ%3Acriminaljusticeperiodicals&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&rft.genre=artic
- 64) REMUS, Dana a Frank S. LEVY. Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law. *SSRN Electronic Journal*. 2015, , 77-77. DOI: 10.2139/ssrn.2701092. Dostupné také z: <http://www.ssrn.com/abstract=2701092>
- 65) REXER, Linda a Katherine ALTENDER. CONSUMER CENTRIC DESIGN: THE KEY TO 100% ACCESS: THE KEY TO 100% ACCESS. *Journal of Law and Society*. 2014, 16, 5-29. DOI: 10.3366/ajicl.2011.0005. ISBN 1250692210.
- 66) RIBSTEIN, Larry E. The Death of Big Law. *Wisconsin Law Review*. 2010, (3). DOI: 10.2139/ssrn.1467730. Dostupné také z: <http://www.ssrn.com/abstract=1467730>
- 67) ROBBINS, Ruth Anne. Painting with print. *Journal of the Association of Legal Writing Directors*. 2004, 2.
- 68) RONKAINEN, Anna. Software Usability and Legal Informatics. Available at SSRN 2162380. 2012, , 1-10. Dostupné také z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2162380

- 69) ROSMAN, AL. Visualizing the Law: Using Charts, Diagrams, and Other Images to Improve Legal Briefs. *Journal of Legal Education*. 2013, **63**(1), 70-81. Dostupné také z: <http://www.swlaw.edu/pdfs/jle/jle631rosman.pdf>
- 70) ROSTAIN, Tanina, Roger SKALBECK a Kevin G MULCAHY. Thinking like a lawyer, designing like an architect: Preparing students for the 21st century practice: Preparing students for the 21st century practice. *Chicago-Kent Law Review*. 2013, **88**(3), 743-755. Dostupné také z: http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/chknt88§ion=41
- 71) SCHOORMANN, Thorsten, Ralf KNACKSTEDT a Helena HAAPIO. Modeling and visualization in law: Past, present and future: Past, present and future. *Jusletter IT*. 2017, (February). Dostupné také z: <http://www.bwl.uni-hildesheim.de>
- 72) SLESS, David. Designing Documents for People to Use. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*. Elsevier, 2018, **4**(2), 125-142. DOI: 10.1016/j.sheji.2018.05.004. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2405872618300194>
- 73) STANDARDIZATION, International Organization for. INTERNATIONAL STANDARD ISO 9241-210, Ergonomics of human-system interaction - Human-centred design for interactive systems. International Organization for Standardization. 2010, **2010**. ISBN 0-580-64009-4.
- 74) STICKDORN, Marc a Jakob SCHNEIDER. *This Is Service Design Thinking*: Paperback edition. 2012, s. -376, 376 s. ISBN 9789063692797. Dostupné také z: http://www.amazon.de/This-Service-Design-Thinking-Paper-back/dp/906369279X/ref=pd_sim_eb_3?ie=UTF8&refRID=18WWA7A62KHB353NQVB3
- 75) STONE, Rebecca. Legal Design for the 'Good Man'. *Virginia Law Review*. 2016, **102**(forthcoming), 1767-1831. Dostupné také z: <https://ssrn.com/abstract=2895550>
- 76) ŠMEHLÍK, David, Julie TOMAŇOVÁ a Adam HAZDRA, ed. *K čemu je design služeb?: 10 případů z veřejné sféry*. Brno: Flow, 2014. ISBN 978-80-905480-3-9.
- 77) THALER, Richard H a Cass R SUNSTEIN. *Nudge: improving decisions about health, wealth, and happiness*. Rev. and expanded ed. New York: Penguin Books, 2009, viii, 312 p. ISBN 978-014-3115-267.
- 78) TRIANTIS, Gg. Improving contract quality: Modularity, technology, and innovation in contract design: Modularity, technology, and innovation in contract design. *Stanford Journal of Law, Business, and Finance*. 2013, **18**(2), 177-214.
- 79) TRUDEAU, Christopher R. The Public Speaks: An Empirical Study of Legal Communication: An Empirical Study of Legal Communication. *Ssrn*. 2011, **68**(64). DOI: 10.2139/ssrn.1843415.
- 80) WALLER, Rob. *Simplification: what is gained and what is lost*. 2011, (June 2008), 1-25.

- 81) WALLER, Rob. Layout for legislation. *Simplification center*. 2015, (April).
- 82) WALLER, Robert. Simple Information: Researching, Teaching, Doing: Researching, Teaching, Doing. She Ji: *The Journal of Design, Economics, and Innovation*. Elsevier, 2018, 4(2), 143-156. DOI: 10.1016/j.sheji.2018.05.002. ISBN 9789264258075. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2405872618300054>
- 83) WALTON, Douglas. Visualization tools, argumentation schemes and expert opinion evidence in law. *Law, Probability and Risk*. 2007, 6(1-4), 119-140. DOI: 10.1093/lpr/mgm033. Dostupné také z: <http://lpr.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/lpr/mgm033>
- 84) YOUNG, Jamie. *A Virtual Day in Court: Design Thinking and Virtual Courts*. 2011, , 1-15.
- 85) *HCD: design zaměřený na člověka: soubor nástrojů*. 2. vyd. Brno: Flow, 2013. ISBN 978-80-905480-1-5.

Legal Design

Abstrakt

Právo se dostává do situace, kdy je nuceno vnějšími nároky a novými technologickými možnostmi hledat nová řešení a způsoby výkonu práva. Nepostačuje již poskytovat čisté právní služby bez vnímání kontextů a potřeb jejich uživatelů. Určitá míra automatizace a zefektivnění základních právních činností se oboru nevyhnula. V rámci trendů transparentnosti a otevřenosti státu rovněž v určité míře stoupá tlak na to, aby právo nebylo pouze výsadou právníků. Dlouhou dobu právní svět odolával změnám díky tomu, že právníci k nim nebyli motivováni a klienti je nevyžadovali, protože nerozumí tomu, zda jsou možné. Zdá se však, že situace se začíná měnit a signálem k tomu může být i rostoucí množství inovačních a technologických start-upů zaměřených na právo s cílem zpravidla zefektivnit právní procesy.

Na tyto nové situace a výzvy je možné hledat řadu řešení a jedno z nich nabízí obor Legal Designu. Jedná se o obor nasazující designové myšlení a metodiky na právní problémy s cílem hledat hodnotná nová řešení. Významným je prvek zaměření na člověka, či uživatele tak, aby byly nalezeny způsoby, jak do služeb, které právo poskytuje, dostat hodnotu navíc. Aby smlouvy pouze neřešily, když se něco pokazí, ale aby pomáhaly budovat vztahy. Aby soudnictví nad rámec autoritativního rozhodování pomáhalo udržovat víru ve spravedlnosti. Design pomáhá podobných věci dosahovat v jiných praktických oborech a v komerční sféře. Je tam na místě těchto poznatků využít i v právu.

Práce poskytuje obecný úvod do oboru Legal Designu. Věnuje se jak disciplínám, ze kterých vychází (Proactive Law, Behavioral Law and Economics, Plain Language a Legal Technology), tak popisu samotného designu v právním kontextu (mindsety, designový proces a metodiky) tak závěrem příklady praktické aplikace z několika právních oblastí (dokumenty, přístup ke spravedlnosti a vzdělávání).

Klíčová slova: Legal Design, Inovace, Design dokumentů, Technologie, Právní praxe

Legal Design

Abstract

Legal world found itself in a situation when it is forced by rising demand and new technologies to seek new ways to practice law. It is not sufficient anymore to simply provide bare legal services without acknowledging context and users' actual needs. Some degree of automatization and cost cutting of basic legal work has found its way into the legal practice. In accordance with trends about transparency and publicity of state administration, raises also demand to make law more affordable. Legal world was able to resist changes for a long time due to the lawyers' lack of motivation to do so and clients' ignorance of possibilities base on their lack of legal understanding. However, the situation is starting to change as can be seen on rising numbers of legal innovation start-ups.

There are many possible solutions to these new challenges, and one of them is Legal Design. This discipline tries to implement design methodology into legal services with the goal of creating valuable innovations. Fundamental is human or user-centered approach in order to provide solutions that better suites them. For example, it aims to develop contract from ex post problem solving tool, into relationship building tool. Also for judicial system to not only decide disputes, but also strengthen sense of justice. Design is a discipline that already creates great value in practice of commercial services so it only makes sense to use its possibilities in law.

Paper provides general introduction of Legal Design Discipline. It covers other disciplines that are in the foundation of Legal Design (Proactive Law, Behavioral Law and Economics, Plain Language and Legal Technology), description of design itself with focus on legal use (mindsets, design process, methods) an finally presents examples of practical applications in few legal areas (documents, access to justice and education)

Keywords: Legal Design, Innovation, Document design, Technology, Legal practice